

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

417-69/2020
Београд

Заштитник грађана
РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Заштитник грађана
НАРОДНА СКУПШТИНА
БЕОГРАД

дел.бр. 26110 датум 3. 8. 2020.

ПРИМЉЕНО: 03.08.2020

Орг. јед.	Број	Прилог	Вредност
03	02-921	/20	

НАРОДНА СКУПШТИНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

11000 БЕОГРАД
Трг Николе Пашића бр. 13

Поштовани,

Законом о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (*Сл. Гласник РС - међународни уговори бр. 7/2011*) у чл. 2а став 1. прописано је да се одређује Заштитник грађана да обавља послове Националног механизма за превенцију тортуре (НПМ).

Сходно томе, у прилогу достављам Извештај о раду Националног механизма за превенцију тортуре за 2019. годину.

Опционим протоколом уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, у чл. 22. одређено је да су надлежне власти државе чланице дужне да размотре препоруке Националног механизма за превенцију тортуре и ступе у дијалог с њим у вези са могућим мерама имплементације, а у члану 23. је предвиђено да се државе чланице Опционог протокола обавезују да ће објавити и дистрибуирати годишње извештаје националних механизма за превенцију тортуре.

С поштовањем

ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

мр Зоран Пашалић

Прилози:

- Штампана верзија Годишњег извештаја Националног превентивног механизма за 2019. годину
- Електронска верзија Годишњег извештаја Националног превентивног механизма за 2019. годину

Делиградска 16, 11000 Београд

Тел.: 011 / 20-68-100

<http://www.zastitnik.rs>

e-mail: zastitnik@zastitnik.rs

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

417- 69/20

Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 24283 датум: 17. јул 2020. године

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Извештај за 2019. годину

Београд, јул 2020. године

Уводна реч Заштитника грађана

Поштовани,

Пред вама је осми годишњи извештај Заштитника грађана о активностима које је спровео у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре у Републици Србији.

Током 2019. године Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавио је 77 посета местима где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе. Посећене су бројне полицијске управе и полицијске станице у њиховом саставу, Прихватилиште за странце, притворске јединице, затвори, психијатријске клинике и одељења у општим болницама, установе социјалне заштите домског типа, центри за азил, као и прихватни центри за мигранте. На основу утврђених неправилности у раду надлежним органима упућено је 195 препорука. Такође, обављено је 8 надзора над поступцима принудних удаљења странаца и на основу утврђених неправилности у раду надлежним органима упућене су 3 препоруке.

Установе у којима се налазе лица лишена слободе, а које је НПМ посетио током извештајног периода и упутио им препоруке, оствариле су добру сарадњу која је омогућила поступање НПМ у складу са његовим мандатом утврђеним Опционим протоколом уз Конвенцију УН против тортуре (омогућавање најављених и ненајављених посета установама детенције, приступ свим просторијама и инсталацијама, увид у све податке, као и обављања разговора са свим лицима лишеним слободе, запосленима и било којим другим лицима по избору НПМ).

Заштитник грађана је у обављању послова НПМ-а утврдио да је у извештајном периоду у Републици Србији настављено са предузимањем активности на унапређењу заштите права лица лишених слободе и превенције тортуре и других облика злостављања. У том смислу бројна су сведочења насумично интервјуисаних лица лишених слободе, нарочито у затворима, да нису били жртве тортуре. Међутим, то не значи да тортуре или других облика злостављања у Републици Србији нема. Појединачни случајеви тортуре или злостављања су увек могући јер је тортура, као и свако друго злостављање, ситуационог карактера, те су у том смислу лица лишена слободе континуирано изложена високом ризику. Системски недостаци у организацији и поступању према лицима лишеним слободе, попут неадекватних смештајних услова, непостојања или неспровођења процедура, недостатка одговарајућег психо-социјалног третмана, неадекватне здравствене заштите и кадровских недостатака, могу, нарочито у свом континуитету, попримити карактер нечовечног или понижавајућег поступања.

Такође, и поред чињенице да су на нормативном плану предузети кораци у погледу превенције тортуре и других облика злостављања, као и унапређења поступања према лицима лишеним слободе, треба имати у виду да сузбијање неадекватног поступања не подразумева само усвајање одговарајућих правних норми већ и предузимање неопходних корака како би се обезбедила њихова примена, укључујући и благовремено прослеђивање информација о наводу о неадекватном поступању надлежним тужилачким и судским органима, као и вођење делотворних истрага о наводима о неадекватном поступању, а све са циљем да се промени култура некажњивости тортуре. Наведено захтева и побољшање механизма унутрашње контроле, тужилаштва и судова у циљу ефикасне и ефикасне борбе против тортуре.

Имајући у виду да пракса показује да највећу опасност од злостављања представља период у којем се ухапшено лице налази под контролом полиције, неопходно је предузети различите мере како би се спречило неадекватно поступање полицијских службеника. Ове мере обухватају, пре свега, одговарајуће обуке за криминалистичке инспекторе о циљевима и техникама саслушања и понашању током саслушања. Поред наведеног, неопходно је обезбедити посебне просторије за саслушање које би биле опремљене са аудио и/или видео опремом за снимање полицијских саслушања.

С тим у вези, НПМ је у извештајном периоду утврдио да је и даље присутан проблем непостојања обука за криминалистичке инспекторе о техникама саслушања осумњичених, да је већина полицијских управа и полицијских станица које је НПМ обишао определила просторије за саслушање лица, али да исте нису опремљене техничком опремом за аудио и/или видео снимање поступка саслушања, као и да се у већем броју полицијских станица предмети одузети у вези са кривичном делом чувају у канцеларијама криминалистичких инспектора, а не у посебном за то намењеном складишном простору, те да постоји потреба за унапређењем поступања у вези са одузетим предметима који потичу из кривичног дела. Такође, НПМ је утврдио да је Министарство унутрашњих послова започело са активностима на унапређењу услова за боравак задржаних лица у просторијама за задржавање и да су у једном броју полицијских станица просторије реновиране у складу са стандардима.

Током посета заводима за извршење кривичних санкција уочена је потреба за предузимањем активности у циљу унапређења документовања повреда, на начин да се у пракси обезбеди да се све повреде забележе на посебним обрасцима намењеним за ту сврху, фотографишу и евидентирају у књизи повреда као и да се информације о могућем злостављању или насилном поступању према затворенику без одлагања и изузетка достављају надлежним истражним органима. Притом, лица лишена слободе треба стимулисати да се у случајевима када је над њима примењена било каква врста силе, без бојазни оброте затворском лекару за помоћ.

Такође, с обзиром на то да затворско особље представља основ доброг затворског управљања, њихово запошљавање, обука и услови рада треба да им омогуће да одржавају високе стандарде у поступању према лицима лишеним слободе. Стручне обуке су нарочито потребне за припаднике службе обезбеђења, који су већ у контакту са осуђеницима, а ради усвајања физичких и психолошких вештина за одржавање реда, уз спречавање злостављања и смањивање напетости. Данашњи степен развоја психолошке теорије и праксе захтева да затворски службеници, поред стручности морају поседовати и висок степен хуманости. С тим у вези, значајно је успоставити конструктивне и позитивне односе између затворског особља и затвореника, јер се на овај начин директно спречава злостављање и омогућава адекватна реакција ако до злостављања ипак дође.

У погледу права лица којима је изречена мера притвора или која се налазе на издржавању казне затвора, Управа за извршење кривичних санкција наставила је да улаже у материјалне услове смештаја лица лишених слободе и повећање капацитета завода за извршење кривичних санкција, али је и даље присутан мањак особља у скоро свим службама, што може негативно да утиче на заштиту и остваривање права лица лишених слободе.

НПМ, као и у претходним извештајима, указује да су поједине жене у притвору практично у усамљењу. Иако у систему извршења кривичних санкција усамљење/самица представља посебну дисциплинску меру која је строго временски ограничена, у постојећој пракси то је за поједине притворенице редован начин

извршења мере притвора, што довољно говори о негативном аспекту система притварања жена.

Недостатак на који је НППМ указивао и који је и даље присутан је то да се не остварује у потпуности принцип заједничког извршења казне. Наиме, велики број осуђених током дана не проводи расположиво време са другим осуђенима у заједничком боравку, већ су све време изоловани у ћелијама (сами или у малим групама).

У појединим заводима је уочен помак у повећању уопслености лица лишених слободе, што треба развити на цео затворски систем.

Поступак класификације осуђених лица је недовољно транспарентан. Осуђенима се недовољно појашњавају критеријуми за напредовање, васпитачи се претежно баве администрирањем упитника. Механизам напредовања у третману по постојећим критеријумима подразумева отежан прелазак осуђених у повољније васпитне групе, тако да се многи осуђеници отпуштају из завода из исте васпитне групе у коју су били разврстани одмах по пријему у завод.

У посећеним установама социјалне заштите домског типа на смештају се и даље налази велики број корисника на дуг период, евидентан је недостатак особља за рад са корисницима, при чему су смештајни услови у појединим установама социјалне заштите и даље незадовољавајући. Такође, настављено је са применом рестриктивних мера према корисницима и ограничавањем слободе кретања иако наведено није прописано законом, а примену мере спутавања корисника неретко ради медицинско особље које није прошло посебну обуку, а у појединим случајевима и немедицинско.

У области психијатрије, уочена је потреба за унапређењем материјалних услова, бољом евиденцијом података о примени мере физичког спутавања, сачињавањем посебних образаца за информисани пристанак пацијента на накнадно уведу медицинску меру, континуираном специјалистичком едукацијом средњег медицинског кадра. Недостају и капацитети за збрињавање ургентних стања малолетника, с обзиром на то да такви капацитети постоје само у Београду, што онемогућава свим пацијентима лечење у близини породице. Као и у претходним извештајним периодима, и у овом извештајном периоду је уочено да је и даље мали број служби за заштиту менталног здравља у заједници. И даље постоји недовољан број запослених, посебно медицинских техничара/сестара и дечијих психијатара.

НППМ је током извештајног периода започео са надзором над принудним удаљењем странаца и с тим у вези успоставио сарадњу са МУП-Управом граничне полиције и посебно Прихватилиштем за странце у Падинској Скели. Током обављених надзора је уочено да полицијски службеници који спроводе удаљења поштују интегритет и достојанство странаца и показују висок ниво професионалности у обављању овог посла. Међутим, уочени су и одређени недостаци у току припреме странаца за удаљење, који се огледају у неблаговременом обавештавању странца о предстојећем удаљењу, немогућности да странци обавесте треће особе о истом, тешкоће у комуникацији полицијских службеника са странцима због недостатка преводилаца, као и недостаци у пружању здравствене заштите у Прихватилишту за странце, с обзиром на то да у овој установи нема стално присутног медицинског особља.

Такође, НППМ је током 2019. године отпочео праксу посета војним објектима у којима се налазе просторије за извршење дисциплинских санкција које се састоје у забрани удаљења из посебних просторија у војном објекту. На овај начин Република Србија истовремено поступа и по препоруци Комитета министара Савета Европе државама чланицама да предузму мере заштите припадника оружаних снага од излагања

мучењу или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, уз посвећивање посебне пажње рањивијим категоријама као што су регрути.¹ Такође, посете НПМ су облик цивилне и демократске контроле Војске Србије предвиђене Уставом,² као и Законом о Војсци Србије, којим је прописано да демократску и цивилну контролу Војске Србије врше Народна скупштина, Заштитник грађана и други државни органи у складу са својим надлежностима, грађани и јавност.³

Представљајући налазе и опште и појединачне препоруке за унапређивање стања у овој области, Извештај истиче активности које је неопходно предузети у правцу ефикасније борбе против тортуре и унапређења заштите људског достојанства.

Имајући у виду да право на физички интегритет и људско достојанство спадају у основна људска права и да се забрана мучења у општем међународном праву третира као императивна норма која је обавезујућа за све државе, Република Србија је у обавези да спроводи активности и мере усмерене на обезбеђење пуног поштовања забране злостављања и унапређења стања у овој области. Овим извештајем настојали смо да томе допринесемо.

Захваљујем се свим органима, удружењима грађана и појединцима са којима смо у извештајном периоду сарађивали обављајући послове Националног механизма за превенцију тортуре.

ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

мр Зоран Пашалић

¹ Препорука ЦМ/Рец (2010) 4 Комитета министара државама чланицама о људским правима припадника оружаних снага (Усвојена од стране Комитета министара 24. фебруара 2010), т. 10.

² Чл. 141. ст. 1. Устава Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/06).

³ Закон о Војсци Србије, чл. 29. ст. 3.

Садржај:

Уводна реч заштитника грађана	2
1. УВОД.....	8
1.1. Мандат.....	8
1.2. Најзначајнији подаци о активностима у 2019. години	9
2. МЕТОДОЛОГИЈА, РЕСУРСИ И ОРГАНИЗАЦИЈА.....	10
2.1. Методологија	10
2.2. Буџет НПМ	11
2.3. Посебна јединица НПМ.....	11
2.4. Учесће Покрајинског омбудсмана и цивилног сектора	11
2.5. Обука запослених	12
3. ОСТВАРИВАЊЕ МАНДАТА.....	12
3.1. Посете установама	12
3.2. Извештаји о посетама и препоруке	13
3.3. Дијалог са органима власти.....	15
3.4. Промоција НПМ/превенције тортуре	16
3.5. Сарадња у оквиру НПМ Мреже.....	16
3.6. Остали облици сарадње.....	16
3.7. Годишњи извештај.....	19
4. СТАЊЕ И АКТИВНОСТИ ПО ОБЛАСТИМА.....	20
4.1. Полицијско / тужилачко задржавање	20
4.2. Извршење кривичних санкција	22
4.3. Задржавање особа у установама социјалне заштите	24
4.4. Задржавање особа са менталним сметњама у психијатријским болницама	26
4.5. Поступање према избеглицама / мигрантима	29
4.6. Извршење дисциплинских санкција - забране удаљења из посебних просторија у војном објекту	30
4.7. Надзор над поступцима принудних удаљења странаца	31
ДОДАТАК I Препоруке упућене органима власти	33
<i>I-1 – Препоруке упућене министарству унутрашњих послова, полицијским управама и полицијским станицама.....</i>	<i>33</i>
<i>I-2 – Препоруке упућене Управи за извршење кривичних санкција и заводима за извршење кривичних санкција.....</i>	<i>37</i>
<i>I-3 – Препоруке упућене Министарству за рад, борачка и социјална питања и установама социјалне заштите.....</i>	<i>41</i>
<i>I-4 – Препоруке упућене Министарству здравља и психијатријским установама.....</i>	<i>46</i>
<i>I-5 – Препоруке упућене ради унапређења поступања према избеглицама / мигрантима.....</i>	<i>52</i>

*I-6 - Препоруке упућене у вези са надзором на поступцима принудних удаљења
страница 53*

**ДОДАТАК II Одлука о накнадама за учешће у обављању послова
Националног механизма за превенцију тортуре 54**

ДОДАТАК III Споразум о сарадњи..... 56

1. УВОД

1.1. Мандат

Опционим протоколом уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака⁴ (Опциони протокол) државе чланице су се споразумеле да успоставе систем редовних посета местима где се налазе лица лишена слободе од стране независних међународних и домаћих тела, ради превенције тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Опционим протоколом је успостављен Поткомитет за превенцију тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (Поткомитет за превенцију тортуре), који је овлашћен да обилази сва места задржавања и да даје препоруке државама чланицама у вези са заштитом лица лишених слободе од тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Истовремено, Опционим протоколом одређено је да свака држава чланица има обавезу да има, успостави или одреди једно или више тела на националном нивоу која врше посете ради превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.

НПМ има право:

- на приступ свим подацима о броју и третману лица лишених слободе у установама задржавања, као и броју установа и њиховој локацији;
- на приступ свим притворским установама, њиховим инсталацијама и објектима, по слободном избору;
- на несметане разговоре са лицима лишеним слободе без присуства сведока, било лично или са преводиоцем уколико је потребно, као и било којом другом особом за коју НПМ сматра да може да пружи значајне информације, по слободном избору;
- на контакте са Поткомитетом за превенцију тортуре, да му доставља податке и састаје се с њим.

НПМ је овлашћен да редовно проверава третман лица лишених слободе у установама задржавања, да даје препоруке надлежним органима у циљу побољшања третмана и положаја лица лишених слободе и да се спрече тортура, сурови, нељудски или понижавајући поступци и кажњавање, узимајући у обзир релевантне норме Уједињених нација, као и да подноси предлоге и даје мишљења у вези с важећим или предложеним законима.

Држава је дужна да гарантује функционалну независност НПМ и независност његовог особља, као и да стави на располагање потребна средства за функционисање НПМ.

Ниједан орган или службено лице не могу да наложе, примене, допусте или толеришу било коју санкцију против било ког лица или организације зато што су НПМ саопштили неку информацију, било истиниту или неистиниту, и ниједно такво лице или организација не смеју сносити неке друге консеквенце ни на који начин.

⁴ Усвојен 18. децембра 2002. године у Њујорку, на 57. седници Генералне скупштине Уједињених нација Резолуцијом А/РЕС/57/199, ступио на снагу 22. јуна 2006. године.

Однос између НПМ и државних органа базиран је на принципу поверења и сарадње. Надлежни државни органи дужни су да размотре препоруке НПМ и ступе у дијалог с њим у вези с могућим мерама имплементације.

Надлежни државни органи дужни су да објаве и дистрибуирају годишње извештаје НПМ.

Србија је потписала Опциони протокол 25. септембра 2003. године, а ратификовала га 1. децембра 2005. године.⁵

Србија је постала држава чланица Опционог протокола достављањем ратификационог акта Генералном секретару УН 26. септембра 2006. године.

У Србији није формиран нови орган НПМ, већ је изабран аутентичан, комплексан модел НПМ, који подразумева да послове НПМ обавља постојећи независни државни орган, у сарадњи са органима децентрализованих јединица и цивилним сектором. НПМ је установљен Законом о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, усвојеним 28. јула 2011. године.⁶

Послове НПМ обавља Заштитник грађана у сарадњи са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода.⁷

1.2. Најзначајнији подаци о активностима у 2019. години

Током извештајног периода НПМ је обавио 77 посета установама у којима се налазе лица лишена слободе и 8 надзора над поступцима принудних удаљења странаца. О обављеним посетама сачињено је 24 извештаја. У извештајима из посета упућено је 198 препорука (од којих су 3 препоруке из области надзора над принудним удаљењима странаца).

Заштитник грађана је током извештајног периода учествовао и на два састанка Мреже НПМ земаља југоисточне Европе, које је организовао НПМ Северне Македоније, који је био и председавајући Мрежом током 2019. године. Теме састанака Мреже биле су "Превенција одмазде" и „Специфичне потребе малолетника у установама детенције“. НПМ Србије је током извештајног периода био председавајући Медицинском групом Мреже.

Представници НПМ прошли су неколико значајних обука током извештајног периода, који су се односили на права деце, младих и одраслих са интелектуалним и менталним потешкоћама у установама социјалне заштите домског типа и промовисањем развоја услуга у заједници за ову осетљиву групу, систем алтернативних санкција, изградњу интегритета државних службеника, заштиту података о личности и сл. (више о томе видети тачку 2.5.).

⁵ „Службени лист СЦГ - Међународни уговори“, број 16/05, измене 2/06.

⁶ Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 7/11).

⁷ Закон о допуни Закона о ратификацији Опционог протокола, члан 1.

У погледу међународне сарадње, НПМ је учествовао на бројним међународним конференцијама у организацији Савета Европе, Асоцијације за превенцију тортуре (АРТ), Европске мреже националних институција за људска права (ЕННХРИ) и сл. (више под тачком 3.6).

2. МЕТОДОЛОГИЈА, РЕСУРСИ И ОРГАНИЗАЦИЈА

2.1. Методологија

Методологија рада НПМ Србије првенствено је заснована на одредбама Опционог протокола. НПМ у свом раду има искључиво превентивни приступ и не врши контролу законитости и правилности рада надлежних органа у појединачним случајевима, већ о томе благовремено обавештава организациону јединицу Заштитника грађана која поступа по притужбама лица лишених слободе.

Методологија НПМ препознаје следеће врсте посета: редовне, посете ради праћења поступања по препорукама (*follow-up*), тематске и ванредне (*ad hoc*). Посете могу бити најављене и ненајављене.

У склопу припреме посете установи, разматрају се постојеће информације о установи. Врши се подела задужења, тако што се тим за посету по правилу дели у тематске групе за сваку област посматрања. У циљу повећања ефикасности у прикупљању релевантних информација током посете свим члановима тима се унапред доставља радни материјал (упитници, структура и модели делова извештаја) који им служи као водич.

Тимови НПМ за посете установама у којима су смештена лица лишена слободе су мултидисциплинарни, по правилу састављени од искусних правника, психијатра, форензичара и психолога.

Редовне посете се по правилу обављају по унапред одређеним фазама. Прва фаза је разговор са руководством установе, други део је заједнички обилазак установе. У трећој фази, представници тематских група тима НПМ (правна, третманска, безбедносна, здравствена група), обављају разговоре са руководиоцима референтних служби и разматрају документацију. У четвртој фази се обављају разговори са лицима лишеним слободе, а у петој фази се након кратког састанка свих тематских група обавља завршни разговор са руководством установе на ком се износе прелиминарни утисци о посети и уоченом стању. Поступање по утврђеним фазама није обавезно, оно зависи од врсте посете и других околности. Уобичајена је пракса да се у другим врстама посета поједине фазе изостављају.

У складу са методологијом рада, извештаји се по правилу сачињавају по унапред утврђеној структури. Међутим, у зависности од врсте посете и података који се прикупљају током конкретне посете, на предлог чланова тима унапред задата структура извештаја се може изменити и прилагодити карактеру посете.

У извештајима о посетама установама у којима су смештена лица лишена слободе НПМ утврђује пропусте и упућује препоруке за отклањање уочених недостатака који могу довести или доводе до тортуре или злостављања. Када се утврди недостатак, односно неправилност у раду уз упућену препоруку наводе се и релевантни прописи и стандарди са којима би требало ускладити постојеће стање, односно поступање.

Извештаји се достављају посећеној установи и надлежном министарству, којима се по правилу оставља рок у ком је потребно да се изјасне о поступању по упућеним препорукама, са позивом за успостављање дијалога у циљу разматрања спровођења препорука. Циљ дијалога је сагледавање стања у посећеној установи и систему као целини, пре свега ради изналажења најбољег начина за спровођење препорука које је НПМ упутио након обављених посета.

У циљу одржавања равнотеже између поверљивости и транспарентности у раду, НПМ извештај о посети установи, у коме су анонимизовани сви лични подаци, објављује се након изјашњења надлежних органа по упућеним препорукама из извештаја. Извештаји и одговори органа се објављују на интернет страници Заштитника грађана и подстраници НПМ.

2.2. Буџет НПМ

За потребе обављања послова НПМ у оквиру усвојеног буџета Заштитника грађана за 2019. годину обезбеђена су финансијска средства у висини од 4.800.000 динара (око 40.000 €).

2.3. Посебна јединица НПМ

У октобру 2018. године донет је нов Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби Заштитника грађана,⁸ који је Народна Скупштина одобрила у пленуму у децембру исте године. Новим Правилником Секретаријат је преименован у Одељење и проширен је број извршилаца који раде у њему на шест – по три самостална и три виша саветника, од којих је један начелник Одељења. Такође, одређено је да начелник за рад Одељења и за свој рад одговара Заштитнику грађана, односно заменику Заштитника грађана задуженом за послове НПМ, руководи тимом за посете у одсуству Заштитника грађана, односно заменика Заштитника грађана задуженом за послове НПМ и др. На овај начин је током 2019. године и функционисало Одељење НПМ.

Административно-техничке послове за потребе рада НПМ обавља Стручна служба Заштитника грађана.

2.4. Учесће Покрајинског омбудсмана и цивилног сектора

Заштитник грађана је у складу са закљученим Меморандумом о сарадњи,⁹ током 2019. године наставио сарадњу са Покрајинским заштитником грађана – омбудсманом АП Војводине (Покрајински омбудсман) у обављању посета местима детенције на територији АП Војводине. Представници Покрајинског омбудсмана учествовали су у 6 посета.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву,¹⁰ Заштитник грађана је у 2018. години изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, а анексима споразума о сарадњи, закљученим у 2019. године, сарадња Заштитника грађана у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре продужена је на период од једне године са удружењима: Иницијатива за

⁸ Број 213-558/2018 од 19. октобра 2018. године.

⁹ Потписан 12. децембра 2011. године.

¹⁰ Објављен у "Службеном гласнику РС", бр. 25/18.

права особа са менталним инвалидитетом (МДРИ-С), Комитет правника за људска права (ЈУКОМ) и Међународна мрежа помоћи (ИАН). Представници ових удружења су активно учествовали у посетама НПМ обављеним током 2019. године.

2.5. Обука запослених

У просторијама Заштитника грађана одржана је обука „Право на живот у заједници за децу и одрасле особе са инвалидитетом“ у организацији удружења МДРИ-С, коју је држала експерткиња из САД Мелани Ривс. Обука се односила на права деце, младих и одраслих са интелектуалним и менталним потешкоћама у установама социјалне заштите домског типа и промовисањем развоја услуга у заједници за ову осетљиву групу.

Представник НПМ је похађао тренинг „Детенција и алтернативне санкције“ у Хагу. Током тренинга интерактивне сесије о алтернативним санкцијама и затворском систему пре свега у Холандији, а делом и на европском нивоу су одржали стручњаци и представници релевантних холандских и међународних организација. Обављене су студијске посете затвору, пробацијској служби и служби транспорта.

Представници НПМ су похађали следеће обуке у организацији Националне академије за јавну управу: „Заштита података о личности“, на којој је представљен нови Закон о заштити података о личности, „Основи Европске уније“, „Јавни наступ“, „Управљење стресом“, „Вештине комуникације у пословном окружењу“ и „Вредновање радне успешности“.

3. ОСТВАРИВАЊЕ МАНДАТА

3.1. Посете установама

Током извештајног периода, НПМ је обавио 77 посета установама у којима се налазе лица лишена слободе и 8 надзора над поступцима принудних удаљења странаца.¹¹ Обављено је 20 посета полицијским станицама,¹² 16 заводима за извршење кривичних санкција,¹³ 13 установама социјалне заштите домског типа¹⁴ и 8 психијатријским установама¹⁵. Такође, обављене су 4 посете у циљу праћења поступања према

¹¹ Праћена су удаљења шеснаест држављана Народне Републике Кине, два држављана Народне Демократске Републике Алжир, једног држављана Републике Северне Македоније, једног држављана Републике Индије, једног држављана Исламске Републике Авганистан и једног држављана Босне и Херцеговине.

¹² ПУ Крагујевац, ПС Баточина, ПС Лапово, ПУ Јагодина (седиште), ПС Ћуприја, ПУ за Град Београд - Дежурна служба, ПС Нови Београд, ПУ Пожаревац, ПС Земун, ПС Стари град, ПУ Зајечар (седиште), ПС Велика Плана, ПУ Врање (седиште), ПС Сурдулица, ПУ Лесковац (седиште), ПУ Прокупље, ПС Блаце, ПС Куршумлија, ПС Житораћа и саобраћајна полицијска испостава ПУ Прокупље.

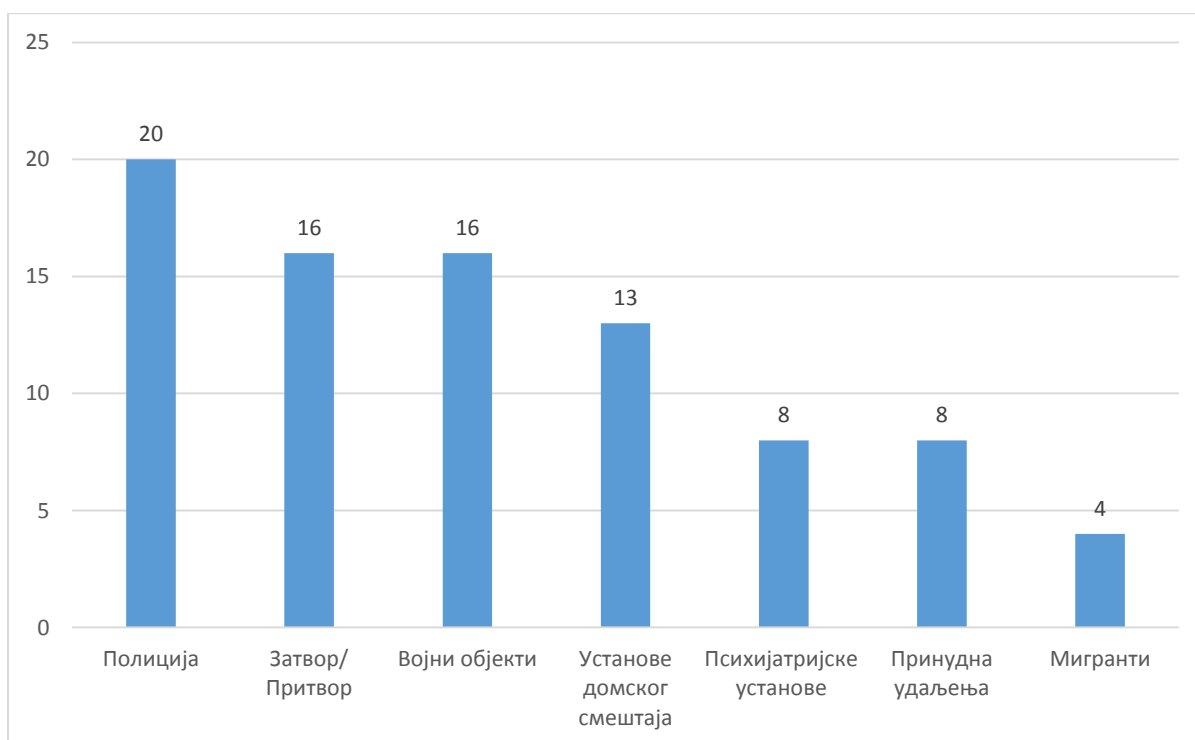
¹³ КПЗ Ниш (три пута), КПЗ Сремска Митровица (два пута), КПЗ Ћуприја, КПЗ Пожаревац- Забела, ОЗ Београд (четири пута), ОЗ Крагујевац, ОЗ Смедерево, ОЗ Зајечар, ОЗ Врање и ОЗ Прокупље.

¹⁴ Геронтолошки центар Крагујевац, Дом за старе Вождовац, Стационар за аутизам Земун, Дом за душевно оболела лица „Чуруг“, Дом за смештај одраслих лица Блаце - Трбуње, Дом "Срце у Јабуци" Јабука, Дом „Ветерник“, Дом „Тешице“, Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд и Стационар Центра, Дом Мале Пчелице, Дом Стамница и Дом „Свети Василије Острошки-Чудотворац“.

¹⁵ Клинички центар Крагујевац - Клиника за психијатрију, Општа болница Шабац - Служба за психијатрију, Клинички центар Србије - Клиника за психијатрију, Клинички центар Ниш - Центар за заштиту менталног здравља, Клинички центар Ниш - Клиника за психијатрију, Клинички центар

избеглицама и мигрантима¹⁶. Један број посета обављен је у сарадњи са страним делегацијама које су биле у посети Републици Србији или у сарадњи са Одељењем за хитно поступање и Сектором за заштиту људских права и слобода и права лица лишених слободе. По први пут, НПМ је током извештајног периода обавио 16 посета војним објектима¹⁷ у којима се налазе просторије за извршење дисциплинских мера које се састоје у забрани удаљења из посебних просторија у војном објекту. Посете су биле најављене Министарству одбране, а током посета касарнама војна лица су остварила пуну сарадњу са НПМ, омогућили мониторинг тиму НПМ обилазак посебних просторија, увид у постојеће евиденције и пружили све одговоре и информације од значаја за остваривање мандата НПМ.

Графикон 1 - Посете НПМ у 2019. години

3.2. Извештаји о посетама и препоруке

У извештајима о посетама установама у којима су смештена лица лишена слободе, НПМ надлежним органима упућује препоруке за отклањање недостатака. Уз упућене препоруке, поред утврђених чињеница, односно недостатака у раду, наводе се и релевантни прописи и стандарди којима се НПМ руководио приликом утврђивања постојећих недостатака у раду установе, а са којима би посећена установа требало да усклади постојеће стање, односно поступање.

У извештајном периоду сачињено је 24 извештаја о обављеним посетама и надзорима над принудним удаљењима странаца. У појединим случајевима сачињавани су

Војводине - Клиника за психијатрију, Општа болница Јагодина - Служба за психијатрију и Клиника за неурологију и психијатрију за децу и омладину.

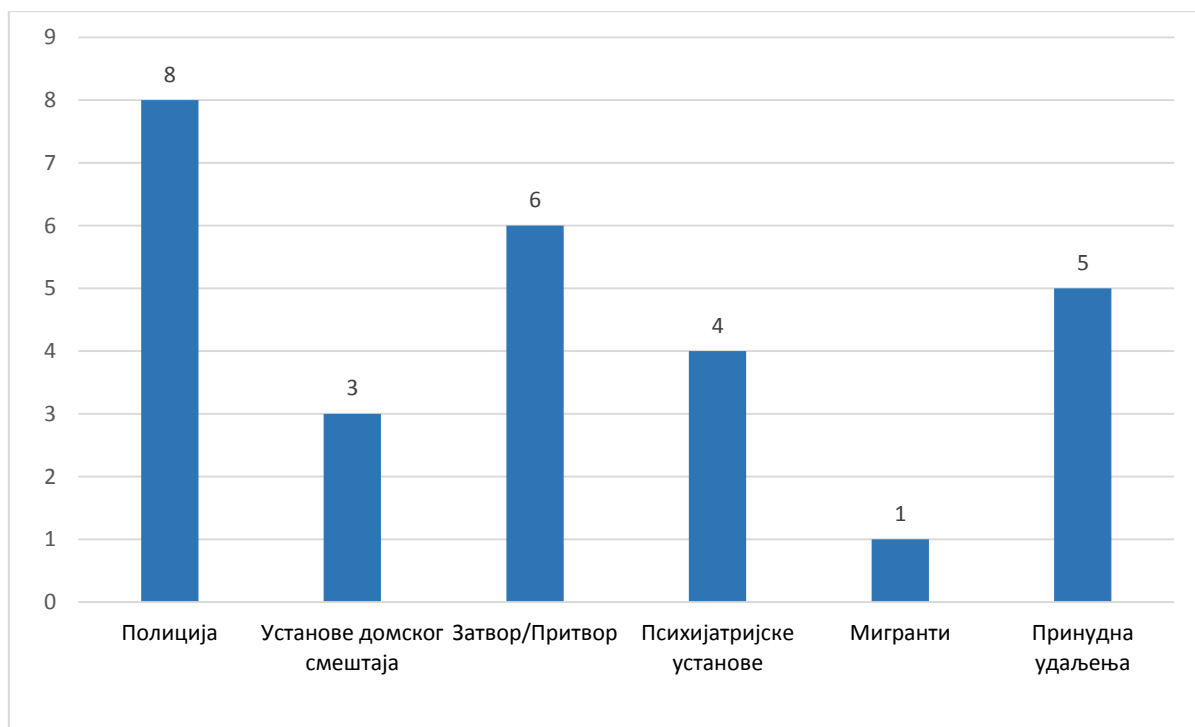
¹⁶ Прихватилиште за странце, Аеродром „Никола Тесла“ у Београду (два пута) и Аеродром „Константин Велики“ у Нишу.

¹⁷ Војни објекти у Јакову, Пожаревцу, Ваљеву, Шапцу, Панчеву, Бујановцу, Врању, Лесковцу, Нишу, Рашкој, Краљеву, Крушевцу, Бачкој Тополи, Сомбору, Новом Саду и Прокупљу.

јединствени извештаји за више посећених институција, из разлога потребе за системским сагледавањем одређеног проблема. У складу са тим, 8 извештаја сачињено је на основу обављених посета полицијским управама и станицама у њиховом саставу, 6 извештаја сачињено је на основу посета заводима за извршење кривичних санкција, 4 извештаја сачињено је на основу посета психијатријским клиникама и одељењима, 3 извештаја сачињено је на основу посета установама социјалне заштите, док се један извештај односи на поступање надлежних органа према мигрантима. У вези са надзором над принудним удаљењем странаца сачињено је 5 извештаја.

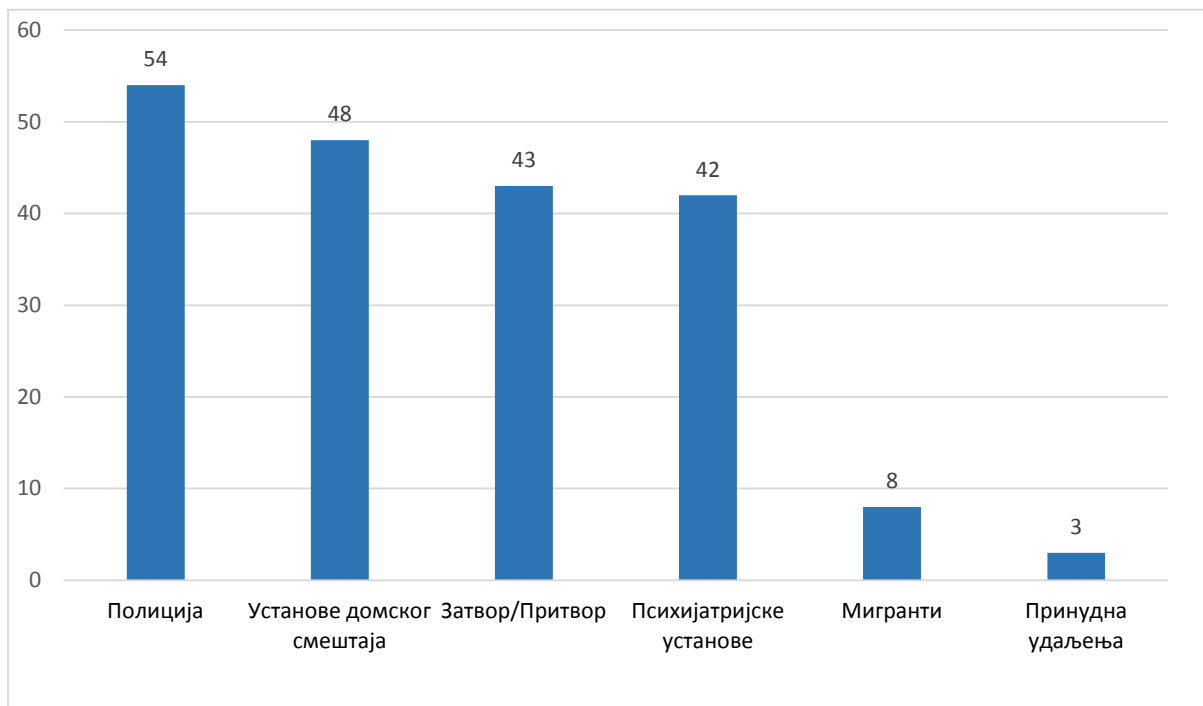
Посете војним објектима и појединим установама социјалне заштите домског типа су по карактеру биле тематске и о њима су током 2020. године сачињени тематски извештаји у којима је НПМ изнео своје налазе и препоруке за отклањање недостатака.

Графикон 2 – Извештаји НПМ у 2019. години

Укупно је упућено 198 препорука, од којих су 195 из извештаја о обављеним посетама местима на којима се налазе или се могу наћи лица лишена слободe, а 3 препоруке из области надзора над принудним удаљењима странаца. Од укупног броја упућених препорука из посета НПМ, 54 препоруке се односе на лица према којима су примењена полицијска овлашћења довођење и задржавање у полицијским станицама, 48 препорука се односе на кориснике смештене у установама социјалне заштите домског типа, 43 препоруке односе се на поступање према лицима на извршењу мере притвора и казне затвора, 42 препоруке се односе на поступање према лицима која се налазе на смештају и лечењу у психијатријским установама и 8 препорука се односи на унапређење стања у области миграција.

Графикон 3 – Упућене препоруке НПМ у 2019. години

Све препоруке упућене посећеним установама/надлежним министарствима у 2019. години налазе се у делу Извештаја – ДОДАТАК I.

3.3. Дијалог са органима власти

У циљу успостављања континуираног дијалога у вези са могућим мерама имплементације препорука НПМ и унапређења сарадње у области превенције тортуре, током извештајног периода одржани су састанци НПМ са руководиоцима и представницима следећих институција: директором и представницима Управе за извршење кривичних санкција/Министарства правде, представницима Комисије за спровођење стандарда полицијског поступања у погледу превенције тортуре Министарства унутрашњих послова, представницима Комесаријата за избеглице и миграције, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Министарства здравља – Сектора за инспекцијске послове.

На састанцима је указано на основне изазове који се односе на положај лица лишених слободе и услове у којима она бораве, као и на кључна запажања мониторинг тимова НПМ приликом посета местима у којима се налазе или могу наћи лица лишена слободе. Одређене су контакт особе у наведеним органима преко којих ће се остваривати узајамна сарадња и стална комуникација ради праћења поступања по препорукама НПМ и Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ).

Поводом дилема које су отворене након упућеног Извештаја са препорукама Стационару за децу и омладину са аутизмом, а на основу утврђених чињеница и стандарда поступања, али пре свега водећи се интересима корисника, НПМ је децембра 2019. године са представницима ове установе и ресорног министарства одржао заједнички састанак, како би се пронашла могућност за имплементацију упућених препорука. Уз уверење да ће заједничка сарадња утицати на унапређења положаја корисника на институционалном смештају у установама социјалне заштите

домског типа, на састанку је договорен нови рок да Стационар достави коригован одговор НПМ. Међутим, до данас, НПМ није добио додатне информације од Стационара шта је предузето поводом унапређења положаја корисника и поступања по упућеним препорукама.

3.4. Промоција НПМ/превенције тортуре

Представници НПМ су за полицијске службенике, полазнике Другог националног тренинга за службене пратиоце у операцијама повратка, одржали предавање на тему заштите основних људских права и мониторинга приликом спровођења операција принудног повратка. Током предавања полазницима су представљени статус и надлежности Заштитника грађана и организација, мандат и активности НПМ, са посебним освртом на надлежност НПМ да обавља надзор над поступком принудног удаљења странаца. Такође, представљени су им до сада обављени мониторинзи реадмисије и принудних удаљења и указано на аспекте које монитори прате приликом надзора над удаљењима.

3.5. Сарадња у оквиру НПМ Мреже

У оквиру Мреже НПМ земаља југоисточне Европе одржана су два састанка у Скопљу. Први састанак је био посвећен превенције одмазде, поводом чега су размењена практична искустава између НПМ, указано на заштитне механизме које су развила уговорна тела за евентуалну опасност од одмазде и указано на потребу да НПМ на националном нивоу треба да размисле о изради смерница за поступање у случајевима застрашивања или одмазде према лицима који су имали контакт са НПМ.

Други састанак био је посвећен специфичним потребама малолетника у установама детенције. Закључено је да детенција малолетника мора бити што краћа, праћена психолошком подршком, али и разним видовима образовања и обука. Такође је истакнуто да је од великог значаја структура запослених која ради са малолетницима, да то морају бити стручни тимови педагога, социолога и психолога, који су и путем редовних обука стекли вештине рада са малолетницима у тако специфичном развојном добу и ситуацији у којој се налазе. Као кључни фактори у адекватном поступању према малолетницима у детенцији наведено је и то малолетници морају да буду одвојени од пунолетних лица, да се повећа време које проводе ван соба у сврсисходним активностима, као и израда индивидуалних планова рада са њима. Указано је и на неопходност испуњења стандарда у погледу материјалних услова установа у којима се малолетници налазе, као и омогућавање што чешћег контакта са родитељима, односно стараоцима.

3.6. Остали облици сарадње

Током 2019. године НПМ Србија је остварио билатералну сарадњу са четири стране делегације, које су у склопу посета Заштитнику грађана, имале посебан осврт на превенцију тортуре. Одржани су састанци са: Високом комесарком за људска права Руске Федерације госпођом Татјаном Москалковой и њеним сарадницима, омбудсманком Румуније госпођом Ренатом Вебер са сарадницима, представником институције Омбудсмана Холандије Јаном Принсом и представницима Институције за људска права и равноправност Републике Турске који обављају послове НПМ у Турској, који су у марту и мају 2019. године били у тематској посети НПМ Србије. Током свих посета страних делегација, осим представљања НПМ Србије, методологије рада и аспеката којима српски НПМ у свом раду посвећује посебну пажњу,

обављене су и студијске посете установама где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе. НПМ Србије обавио је и једну узвратну дводневну посету Републици Турској. У циљу унапређења сарадње, предложено је и потписивање Меморандума о сарадњи.

У извештајном периоду, представници Институције за људска права и равноправност Републике Турске који обављају послове НПМ у Турској обавили су две дводневне студијске посете НПМ-у Србије. Циљ ових посета био је успостављање и јачање узајамне сарадње између два НПМ у области превенције тортуре и заштита људских права лица лишених слободе. Прва посета Институције за људска права и равноправност Републике Турске обављена је марта, а друга маја 2019. године. Са представницима Институције за људска права и равноправност Републике Турске, чланови НПМ Србије посетили су Дом за старе Вождовац, Окружни затвор у Смедереву, ПУ за Град Београд и Службу за психијатрију Опште болнице „Др Лаза К. Лазаревић“ у Шапцу.

У циљу наставка успостављене сарадње, НПМ Србије је новембра 2019. године обавио студијску посету Институцији за људска права и равноправност Републике Турске у Анкари. Током дводневне посете, НПМ Србије упознат је са успостављањем и функционисањем Турског НПМ, а посећени су и Дом за негу и рехабилитацију старих лица у Анкари и затворски комплекс Кампус Синкан.

У извештајном периоду настављена је успешна сарадња са УНХЦР-ом који је изразио спремност да за потребе праћења принудних удаљења странаца пружи подршку НПМ-у обезбеђујући услуге преводилаца за ретке језике.

Представник Омбудсмана Холандије је током друге студијске посете институцији Заштитника грађана Републике Србије имао састанак са Одељењем НПМ на којем су размењене праксе и искуства у поступању ове две институције, након чега је посећен Дом за лица ометена у менталном развоју „Срце у Јабуци“ Јабука.

Представник НПМ учествовао је на састанку са представником регионалне организације Савеза за једнака права ЛГБТ особа на западном Балкану и у Турској (ЕРА) и члановима ЕРА савеза из Србије – организацијама које се баве заштитом ЛГБТ особа (удружења Изаћи, Асоцијација Дуга, Гетен, ЦРПЦ, Да се зна, Глиц, Егал). На састанку су разматрани актуелни проблеми са којима се ЛГБТ особе суочавају, као и могућности и начини сарадње у спровођењу активности усмерених на унапређење положаја ове посебно осетљиве мањинске групе у Републици Србији.

Одржана су два састанка Радне групе за азил и мигранте Европске мреже националних институција за људска права (ЕННХРИ), у чијем раду учествује и НПМ. На првом је организована обука "Праћење и размена информација о азилу и миграцијама у изазовном контексту", у циљу повећања капацитета за праћење мигрантских питања, са фокусом на обавештавање јавности. Такође, чланови радне групе су разменили информације о актуелним стварима у вези са мигрантима и азилантима на националном, регионалном и универзалном нивоу и договорили будуће активности, са посебним освртом на социјална и економска права миграната. На другом састанку је разматран план рада за 2020. годину, са посебним освртом на спровођење пројекта "Мониторинг права миграната на границама" и обављена студијска посета удружењу Центар уједињених народа (Centros Pueblos Unidos), које пружа свеобухватну подршку мигрантима у њиховој интеграцији у шпанско друштво. Такође, организована је обука "Рад институција за људска права на промоцији и

заштити права миграната на границама", у циљу повећања капацитета за праћење ситуације на границама. Чланови радне групе су изнели своја искуства из рада на границама и разматрали заједничку методологију која би се примењивала током будућих посета границама.

Поводом обележавања 30 година од оснивања Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, у Стразбуру, одржан је састанак НПМ држава чланица Савета Европе посвећен обезбеђивању ефикасног спровођења заштитних мера ради превенције тортуре у току првих неколико сати полицијског притвора. На радном састанку НПМ са представницима организација цивилног друштва посебно је истакнута потреба остваривања узајамне сарадње како би се осигурао делотворан приступ лица лишених слободе адвокату у првим сатима полицијског притвора.

У оквиру заједничког програма Европске уније и Савета Европе „Хоризонтална средства за Западни Балкан и Турску“, односно једне његове компоненте *Јачање заштите људских права лица лишених слободе и осуђених лица у Србији*, штампане су три компилације препорука НПМ и то: „Преглед налаза и препорука Заштитника грађана о заштити особа са менталним сметњама у социјалним и здравственим установама (2011 - 2016)“, „Преглед налаза и препорука Заштитника грађана о заштити права задржаних лица у полицијским станицама (2008 - 2017)“ и „Преглед налаза и препорука Заштитника грађана о заштити права лица лишених слободе (2008 - 2017)“.¹⁸

У свом првом извештају¹⁹ из посете једној земљи, Удружење Посматрачи националних механизма за превенцију тортуре²⁰ похвалило је транспарентан приступ и сарадњу коју је показао српски НПМ и дало предлоге за унапређење методолошког приступа. НПМ је многе предлоге из Извештаја усвојио, будући да они доприносе унапређењу рада НПМ.

НПМ је одржао састанак са представницима Међународног комитета Црвеног крста, на ком су размењена искуства о посетама заводима за извршење кривичних санкција и разматрана методологија посета. Такође, размењена су виђења о начину извршења казне у Посебном одељењу за издржавање казне затвора за кривина дела организованог криминала.

Представник НПМ је учествовао на округлом столу Парламент и политика миграција, који су организовали невладине организације Група 484 и Београдски фонд за политичку изузетност. Циљ округлог стола је био да се представе специфичне улоге и модалитети иницирања и праћења реформских процеса у области миграција и део је пројекта Заштита права миграната – Високо на политичкој агенди (CHANGE), који се спроводи захваљујући подршци Амбасаде Краљевине Холандије у Београду у оквиру МАТРА програма.

Представник НПМ је учествовао на представљању истраживања „Друштвено-економски положај и реинтеграција повратника у Србији по Споразуму о реадмисији

¹⁸ Доступно на: https://npm.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=850:публикације-савета-европе-у-оквиру-пројекта-јачање-људских-права-притворених-и-осуђених-лица-у-републици-србији&catid=90:2011-10-24-12-48-00&Itemid=77

¹⁹ Доступно на: <https://npm.rs/index.php?limitstart=44>.

²⁰ Observatory of National Preventive Mechanisms Against Torture (NPM Obs.).

2019. године“, које је спровела Немачка организација за међународну сарадњу (ГИЗ) – Глобални програм „Миграције за развој“. Истраживање је реализовано у 44 јединице локалне самоуправе у Србији, на релевантном узорку од 800 повратника о основним капацитетима и потребама повратника и о препрекама за задовољење тих потреба: миграционо искуство и тренутно пребивалиште; карактеристике домаћинства, укључујући примања; лични социо-демографски подаци; доступност личних докумената; запошљавање; становање; образовање; здравствена заштита; социјална заштита; социјално учешће и дискриминација.

Представник НПМ је учествовао на Конференцији Прописи у области азила и миграција: годину дана примене, коју је организовала Група 484, уз подршку Амбасаде Краљевине Норвешке у Београду и Балканског фонда за демократију. На конференцији су представници академске заједнице, правосућа, министарства унутрашњих послова и цивилног друштва говорили о примена прописа у области азила и миграција и представљен је извештај ПАГ мреже (*Policy Advocacy Group*), чији је фокус на посебно рањивим групама миграната – малолетницима без пратње, девојкама и женама, жртвама трговине људима и психијатријским корисницима, са препорукама за побољшање поступања према њима и описима случајева из праксе.

3.7. Годишњи извештај

Извештај НПМ за 2018. годину достављен је Народној скупштини, председнику Републике и председници Владе, Републичком јавном тужиоцу, председницима Врховног касационог суда и Уставног суда, Канцеларији за људска и мањинска права и Комесаријату за избеглице и миграције.

Иако је у Србији установљена пракса да Народна скупштина Републике Србије, као и њени надлежни одбори, разматрају годишње извештаје НПМ, до достављања овог Извештаја уопште није разматран Извештај НПМ за 2018. годину, нити од стране Народне скупштине нити било ког од њених одбора.

НПМ указује да је обавеза надлежних органа да разматрају препоруке из годишњег извештаја НПМ.²¹

У циљу обавештавања шире јавности Извештај је објављен на интернет страницама Заштитника грађана и НПМ. Поред тога, доступна је и публикација на српском и енглеском језику.

Извештај на енглеском језику достављен је Поткомитету за превенцију тортуре (*SPT*), Комитету против тортуре (*CAT*), Европском комитету за спречавање мучења (*CPT*), Асоцијацији за превенцију тортуре (*APT*) и другим релевантним међународним организацијама.

²¹ Опциони протокол, члан 22.

4. СТАЊЕ И АКТИВНОСТИ ПО ОБЛАСТИМА

4.1. Полицијско / тужилачко задржавање

Ради праћења поступања полиције према доведеним, ухапшеним и задржаним лицима НПМ је током 2019. године обавио 20 посета полицијским управама и полицијским станицама у њиховом саставу. Осим једне, све обављене посете биле су ненајављене, а сарадња полицијских службеника са тимом НПМ у свим посетама била је потпуна и професионална. Поступање према задржаним лицима је праћено и приликом посета заводима за извршење кривичних санкција, с обзиром на праксу да се у појединим полицијским управама за задржавање лица на основу Законика о кривичном поступку користе просторије у заводима. Такође, НПМ је током посета заводима за извршење кривичних санкција обављао разговоре и са притвореницима, који су на спровођење те мере доведени након полицијског задржавања, а у циљу прикупљања информација о поступању полицијских службеника према њима током задржавања, као и приликом примене других полицијских овлашћења.

На основу обављених посета полицијским управама и полицијским станицама у њиховом саставу сачињено је 8 извештаја и упућено 54 препорука. По 40 препорука је поступљено, није поступљено по две препоруке а за 12 препорука је потребно даље праћење.

У извештајном периоду Министарство унутрашњих послова је, поступајући у складу са Правилником о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица²², наставило са унапређењем услова за боравак задржаних лица у просторијама за задржавање – сачињена је Листа приоритета за адаптацију 130 просторија у 24 полицијске управе, адаптирано је седам просторија за задржавање²³, а започети су радови на адаптацији седам просторија за задржавање у седишту ПУ за град Београда.

Већина полицијских управа и полицијских станица које је НПМ обишао немају посебне просторије за саслушање лица које су опремљене техничком опремом за аудио и/или видео снимање, иако постојање тих просторија представља један вид превентивног поступања и значајну меру заштите лица лишених слободе од евентуалног недозвољеног поступања полицијских службеника. Управа криминалистичке полиције је обавестила НПМ да је сагледала потребе за тим просторијама на нивоу свих полицијских управа и сачинила листу од 33 просторије које су приоритет за адаптацију уколико за то буду издвојена новчана средства у буџету за 2020. годину.

Такође, НПМ констатује да је и даље присутан проблем непостојања посебних специјалистичких обука за криминалистичке инспекторе о техникама саслушања приликом испитивања осумњичених.

Осим у седишту ПУ Јагодина, ПС Велика Плана, ПС Ћуприја и СПИ Пожаревац, у посећеним полицијским управама и станицама не постоје просторије намењене за чување одузетих предмета у вези са кривичним делом због чега је НПМ упућивао препоруке за формирање тих просторија. У седишту ПУ Јагодина и ПС Велика Плана, видео записи са видео надзора инсталираних у просторијама за задржавање, односно ходнику, чувају се краће од 30 дана, а у ПС Нови Београд видео надзор није у

²² „Службени гласник РС“, бр. 34/18.

²³ У ПУ Ваљево, ПУ Панчево, ПУ Пожаревац, ПУ Крушевац и ПУ Чачак.

функцији. Полазећи од тога да је законом²⁴ прописани рок за подношење притужбе лица које сматра да су му поступањем или пропуштањем поступања запосленог при вршењу службених задатака повређена људска и мањинска права и слободе, 30 дана од дана када се притужена радња догодила, као и да чување снимака краће од тога негативно утиче на могућност провере релевантних чињеница и истраге случајева неадекватног поступања, а тиме и на превенцију тортуре, НПМ је упућивао препоруке за отклањање тих недостатака које су прихваћене²⁵.

Током 2019. године НПМ је обавио разговоре са великим бројем лица лишених слободе, како са притвореним тако и са задржаним лицима о поступању полицијских службеника према њима током задржавања, као и приликом примене других полицијских овлашћења. Поједина лица лишена слободе са којима је обављен разговор навела су да су полицијски службеници викали на њих, вређали их и упућивали им претње, као и да су их шамарали, ударали у стомак или вукли по земљи приликом хапшења. У лекарским извештајима и другој документацији није било доказа који би њихове наводе о незаконитој примени силе потврдили. Такође, поједина лица лишена слободе су навела и да су им постављана питања без присуства браниоца, као и да су полицијски службеници присуствовали лекарским прегледима. НПМ је у појединим полицијским предметима проналазио медицинску документацију грађана (ПУ Јагодина, ПС Ћуприја, ПУ Зајечар), иако годинама уназад у извештајима указује да је такво поступање супротно стандардима и важећим прописима.

У погледу вођења документације о поступку задржавања грађана, у појединим предметима у решењима о задржавању почетак задржавања није правилно рачунат (ПУ Пожаревац, ПУ Лесковац, ПС Велика Плана, ПС Стари град, ПС Нови Београд).

У циљу унапређење поступања према доведеним и задржаним лицима, НПМ је упутио Министарству унутрашњих послова Мишљење на Предлог правилника о полицијским овлашћењима.²⁶ С тим у вези, Заштитник грађана изражава задовољство што је у предметном правилнику уврштен велики број препорука из извештаја које је НПМ упућивао након обављених посета полицијским управама и станицама у њиховом саставу.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Министарство унутрашњих послова ће за криминалистичке инспекторе организовати обуке о циљевима, техникама и понашању приликом саслушања осумњичених.

Министарство унутрашњих послова ће предузети активности да се за потребе снимања саслушања полицијске станице опреме одговарајућом техничком опремом за аудио и/или визуелно снимање.

Министарство унутрашњих послова ће се старати да се за потребе полицијских станица обезбеде посебне просторије намењена за чување привремено одузетих предмета у вези са кривичним делом.

²⁴ Закон о полицији ("Сл. гласник РС", бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018), члан 234. ст. 1.

²⁵ Поступајући по препоруци НПМ, у ПС Стари град створени су технички услови за чување видео записа и дуже од 30 дана.

²⁶ Доступно на: https://npm.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=829:мишљење-нпм-на-предлог-правилника-о-полицијским-овлашћењима&catid=108:2012-01-18-20-51-23&Itemid=71.

4.2. Извршење кривичних санкција

НПМ је током 2019. године обавио 16 посета заводима за извршење кривичних санкција. Сачињено је 6 извештаја и упућено 43 препоруке за отклањање уочених недостатака и унапређење поступања органа. По 25 препорука је поступљено, по 5 није а за 13 препорука је потребно даље праћење.

Током посета заводима за извршење кривичних санкција акценат је стављен на поступање полиције према лицима лишеним слободе пре него што су доведени у завод. Посете су обављане тако што су посећивани и локална полицијска станица и завод, што је омогућавало да се укрсте подаци добијени од лица са службеним наводима и документацијом. На овај начин су посећени КПЗ Ћуприја, КПЗ Пожаревац – Забела, ОЗ Зајечар и ОЗ Врање.

Обављена је контролна посета ОЗ Крагујевац, током које је утврђивано поступање по раније упућеним препорукама. Обављене су две посете КПЗ Сремска Митровица: током прве, НПМ је испитивао видео надзор, лекарске прегледе након примене мера принуде и материјалне услове у пријемном одељењу. Друга посета је имала за циљ проверу да ли су лица лишена слободе са којима је тим НПМ разговарао приликом прве посете трпела било какве последице због тога.

НПМ је обавио прву, системску посету ОЗ Прокупље, током које је контролисано комплетно стање у установи у погледу поштовања права лица лишених слободе. НПМ је обавио и две посете КПЗ Ниш. Прва је била контролна, ради праћења поступања по раније упућеним препорукама, а током друге посете НПМ је пажњу посветио проблему присуства психоактивних супстанци у заводу и поступању према зависницима од психоактивних супстанци. Ово је била прва посета од више планираних посета током којих ће се НПМ бавити проблемом присуства психоактивних супстанци у заводима и третману зависника, о чему ће бити сачињен посебан извештај.

Током 2019. године, Управа за извршење кривичних санкција је наставила да улаже у материјалне услове смештаја лица лишених слободе и повећање капацитета завода за извршење кривичних санкција. Завршени су радови на изградњи павиљона у КПЗ Пожаревац – Забела, а у току је изградња још два павиљона, који би требало да буду готови током 2020. године. Завршена је изградња новог објекта у КПЗ за жене у Пожаревцу и једног блока у ОЗ Београд. У току су радови на новим павиљонима у КПЗ Сремска Митровица и ОЗ Лесковац, док је крајем године започето са изградњом новог завода у Крагујевцу.

Иако је неспорно да све наведено доприноси решавању проблема преоптерећености смештајних капацитета, као и унапређењу заштите лица лишених слободе, треба имати у виду чињеницу да је преоптерећеност смештајних капацитета посебно изражена у затвореним одељењима, у којима су и услови боравка најтежи. С тим у вези, НПМ је током посета заводима утврдио да механизам напредовања у третману по постојећим критеријумима подразумева отежан прелазак осуђених у повољније васпитне групе, тако да се многи осуђеници отпуштају из затвора из исте васпитне групе у коју су били разврстани одмах по пријему у затвор.

Током 2019. године изменама Закона о извршењу кривичних санкција²⁷ поново је уведена могућност да након правноснажности пресуде осуђени поднесе молбу да изречену казну затвора до једне године извршава у просторијама у којима станује. Такође, проширене су могућности радног ангажовања осуђених, тако што је уведен рад на радном месту ван завода по одлуци судије за извршење. Измењена је процедура извршења дисциплинске мере упућивања у самицу, тако што је лекарски преглед, који је био обавезан пре извршења, сада обавезан након започињања извршења дисциплинске мере. Од значаја је и нов институт превременог отпуштања на основу одлуке судије за извршење, а остале измене Закона се односе претежно на звања запослених у Управи и обуку, стручно оспособљавање и усавршавање службеника.²⁸

Прва фаза ЕУ твининг пројекта је окончана и оквиру њега укупно 696 запослених у Управи је прошло обуку, а обуку за тренере њих 395 запослених. Као коначан резултат рада стручњака из Европе и Србије проистекли су приручници за рад запослених у заводима. Очекује се да ови приручници и уопште резултати овог пројекта унапреде спровођење програма поступања према осуђеним лицима, нарочито спровођење специјализованих програма. Представник НПМ је присуствовао представљању резултата пројекта, које је одржано у фебруару 2019. године у Београду.

Такође, у оквиру пројекта "Јачање заштите људских права лица лишених слободе и осуђених лица у Србији" који финансирају Европска унија и Савет Европе, током извештајног периода пилотирана су два програма, општи бихевиорални програм и специјализовани програм за групни рад са зависницима од дрога, и израђени модули за три нова програма (Програм контроле агресивног понашања, Програм за починиоце насиља у породици и Програм третмана зависника од алкохола). Такође, у 2019. години настављен је рад радне групе за израду „Програма за рад са осуђеним лицима на дугогодишње казне затвора“.

У већини завода и даље је присутан мањак особља у скоро свим службама. Управа је најавила нови правилник о систематизацији радних места. Највеће повећање би требало да буде у извршењу ванзаводских санкција и мера, чији даљи развој се очекује у наредном периоду, израдом Стратегије, унапређењем техничких средстава и сарадњом са цивилним сектором.

Мрежа Одбора за људска права у Србији је у периоду од августа до септембра 2018. године обавила истраживање о примени алтернативних санкција у Републици Србији и своје истраживање представила на серији округлих столова у различитим градовима. На округлом столу у Београду, одржаном у фебруару 2019. године су учествовали и представници НПМ. Пројекат је финансирала организација Браниоци људских права (*Civil rights defenders*).

Недостатак на који је НПМ указивао и који је и даље присутан је то да се не остварује у односу на све осуђене принцип заједничког извршења казне. Наиме, велики број осуђених током дана не проводи расположиво време са другим осуђенима у

²⁷ „Службени гласник РС“, број 35/19.

²⁸ У систему извршења кривичних санкција током извештајног периода донете су и измене и допуне Правилника о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у служби за обезбеђење у управи за извршење кривичних санкција, „Сл. гласник РС“, број 7/19 и донет Правилник о раду центра за обуку и стручно оспособљавање управе за извршење кривичних санкција и организовању и спровођењу обуке и стручног оспособљавања и усавршавања, „Сл. гласник РС“, број 82/19.

заједничком боравку, већ су све време изоловани у ћелијама (сами или у малим групама).

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Управа за извршење кривичних санкција треба да повећа број запослених у заводским службама како би било омогућено поступање према лицима лишеним слободе у складу са прописима и стандардима.

Управа за извршење кривичних санкција треба да осуђенима распоређеним у затворена одељења омогући довољно расположивих активности, као и боравак током дана у заједничким просторијама са осталим осуђеницима.

Управа за извршење кривичних санкција треба да унапреди спровођење лекарских прегледа након примене мере принуде.

Управа за извршење кривичних санкција треба да унапреди могућности преласка осуђених у повољнију васпитну групу.

Управа за извршење кривичних санкција треба да омогући да осуђенице и малолетници казну издржавају што ближе месту њиховог пребивалишта.

Управа за извршење кривичних санкција треба да обезбеди да сва лица са менталним сметњама која издржавају казну затвора буду измештена из редовног затворског режима.

Управа за извршење кривичних санкција треба да притвореницима омогући довољно расположивих активности, као и боравак током дана у заједничким просторијама са осталим притвореницима са којима им због вођења кривичног поступка суд није ограничио контакт.

Управа за извршење кривичних санкција треба да предузме мере како притворенице, због њиховог релативно малог броја, не би меру притвора издржавале у усамљењу.

4.3. Задржавање особа у установама социјалне заштите

НПМ је током 2019. године посетио 13 установа социјалне заштите домског типа, и то: Геронтолошки центар Крагујевац- Објекат 3/блок за појачани надзор, Дом за стара лица Вождовац, Стационар за децу и омладину са аутизмом, Дом за душевно оболела лица „Чуруг“, Дом за смештај одраслих лица „Трбуње“, Дом за лица ометена у менталном развоју „Срце у јабуци“, Дом за децу и омладину ометену у развоју „Ветерник“, Радну јединицу за смештај одраслих и старих са интелектуалним и менталним потешкоћама у „Тешици“, Стационар Центра за заштиту одојчади, деце и омладине, Завод за смештај одраслих лица „Мале Пчелице“, Дом за децу и лица ометена у развоју „Др Никола Шуменковић“ у Стамници и Дом за смештај душевно оболелих лица „Свети Василије Острошки - Чудотворац“ Нови Бечеј.

Од укупног броја посета установама социјалне заштите домског типа, 5 посета су биле тематске²⁹, 2 редовне³⁰, 4 студијске³¹ обављене са представницима НПМ Турске и

²⁹ Дом за децу и омладину ометену у развоју „Ветерник“, Радна јединица за смештај одраслих и старих са интелектуалним и менталним тешкоћама у „Тешици“, Завод за смештај одраслих лица „Мале Пчелице“, Дом за децу и лица ометена у развоју „Др Никола Шуменковић“ у Стамници и Дом за смештај душевно оболелих лица „Свети Василије Острошки - Чудотворац“ Нови Бечеј. Извештај из ових посета је у раду и биће објављен током 2020. године.

представником Омбудсмана Холандије, 1 ванредна³² и 1 контролна³³. Из посета су сачињена 3 извештаја³⁴ и надлежним органима упућено 48 препорука. Од овог броја, надлежни органи поступили су по 17 препорука, нису по 9, а за највећи број препорука, њих 22 потребно је даље праћење.

НПМ је и у овом извештајном периоду утврдио да се у посећеним установама социјалне заштите домског типа на смештају и даље налази велики број корисника на дужи период, зато што у заједници нису обезбеђени услови за њихов боравак. Међутим, охрабрује чињеница да је крајем извештајног периода Влада Републике Србије донела Програм о заштити менталног здравља у Републици Србији за период 2019-2026. године³⁵, са Акционим планом којим су предвиђене мере и активности за спровођење Програма и у погледу деинституционализације.

Током извештајног периода настављено је са применом рестриктивних мера према корисницима, иако наведено спутавање није прописано законом, већ је регулисано интерним правилницима установа социјалне заштите домског типа које примењују ову меру. Примену ових мера наставило је да ради медицинско особље које није прошло посебну обуку, а у појединим случајевима и немедицинско особље³⁶. Такође, корисницима је настављена да се ограничава слобода кретања ван установе, иако за то не постоји ваљан правни основ, нити процедуре којима би се регулисало њихово задржавање у установи. Осим тога, ни ограничења права корисника на кретање унутар установе, која се у пракси примењују са позивом на њихове најбоље интересе, немају основ у важећим прописима. Такође, корисници чија су права на овај начин ограничена немају основне гаранције заштите од произвољног ограничавања права на слободу кретања.

У циљу законског регулисања смештаја и задржавања без пристанка корисника у установама социјалне заштите, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална је почетком извештајног периода сачинило Нацрт закона о заштити права лица са менталним сметњама, корисника услуга смештаја у социјалној заштити. У циљу унапређење поступања према лицима са интелектуалним и менталним потешкоћама на институционалном смештају, НПМ је упутио Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања мишљење на Нацрт овог закона³⁷.

Смештајни услови у појединим установама социјалне заштите³⁸ и услови за очување приватности корисника и даље су незадовољавајући и нису у складу са важећим

³⁰ Геронтолошки центар Крагујевац и Дом за смештај одраслих лица „Трбуње“.

³¹ Дом за стара лица Вождовац, Дом за лица ометена у менталном развоју „Срце у јабуци“, Центру за заштиту одојчади, деце и омладине и Стационару Центра.

³² Дом за душевно оболела лица „Чуруг“

³³ Стационару за децу и омладину са аутизмом

³⁴ Извештај о посети Геронтолошком центру Крагујевац – Објекат 3/блок за појачани надзор, бр. 414 – 4/19, Извештај о посети Стационару за децу и омладину са аутизмом, број 414 –13/19 и Извештај о посети Дому за смештај одраслих лица „Трбуње“, број 414-31/19.

³⁵ 05 Број: 500-11682/2019, од 21. новембра 2019. године.

³⁶ Извештај о посети Дому за смештај одраслих лица Блаце- Трбуње, број 414-31/19.

³⁷ Доступно на: <https://ombudsman.rs/index.php/2011-12-11-11-34-45/6105-ishlj-nj-z-sh-i-ni-gr-d-n-n-n-cr-z-n-z-sh-i-i-pr-v-lic-s-n-lni-s-nj-risni-uslug-s-sh-u-s-ci-ln-z-sh-i-i>

³⁸ Извештај о посети Геронтолошком центру Крагујевац – Објекат 3/блок за појачани надзор, бр. 414 – 4/19 и Извештај о посети Дому за смештај одраслих лица Блаце- Трбуње, број 414-31/19.

стандардима. Хронични проблем у посећеним установама социјалне заштите³⁹ и у овом извештајном периоду био је недостатак запослених за непосредан рад са корисницима, што неповољно може да утиче на квалитет пружања здравствених и психосоцијалних услуга. Одговарајући на препоруку у погледу обезбеђивања потребног броја запослених, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања је обавестило НППМ да ће интензивирати активности ради добијања сагласности од Комисије за давање сагласности за ново запошљавање и додатно радно ангажовање код корисника јавних средстава. Међутим, на основу статистичких података које НППМ достављају установе социјалне заштите домског типа, о броју и структури запослених на број корисника по установама, и даље је евидентно присуство недостатка особља за рад са корисницима.

У појединим установама⁴⁰ и даље постоји недостатак ортопедских помагала (колица, ходалица и других помагала) за непокретне и слабо покретне кориснике, што поред недовољног броја особља додатно отежава корисницима остваривање права корисника на слободу кретања у установи и приступ отвореном простору и свежем ваздуху. НППМ је током посета⁴¹ утврдио да се корисници и не информишу о својим правима приликом пријема, нити им се пружају обавештења/брошуре о правима услед перципираног или умањеног менталног капацитета корисника, што може да створи простор за кршење и злоупотребу права корисника.

Лоши смештајни услови, недостатак приватности, неадекватан број запослених за рад са корисницима и недостатак садржајних активности кумулативно и у континуитету могу да доведу до нечовечног и понижавајућег поступања према корисницима у установама социјалне заштите домског типа.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања преиспитаће кадровско стање у установама социјалне заштите домског типа како би се обезбедио потребан број медицинског, неговатељског и другог особља у складу са проценом потреба за адекватним третманом корисника и функционисањем установа.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да интензивира активности у циљу законског уређивања услова и поступака за ограничавање слободе кретања корисника смештених у установама социјалне заштите домског типа.

4.4. Задржавање особа са менталним сметњама у психијатријским болницама

³⁹ Извештај о посети Геронтолошком центру Крагујевац – Објекат 3/блок за појачани надзор, бр. 414 – 4/19, Извештај о посети Стационару за децу и омладину са аутизмом, број 414 –13/19 и Извештај о посети Дому за смештај одраслих лица Блаце- Трбуње, број 414–31/19

⁴⁰ Извештај о посети Геронтолошком центру Крагујевац – Објекат 3/блок за појачани надзор, Извештај о посети Стационару за децу и омладину са аутизмом и Извештај о посети Дому за смештај одраслих лица Блаце- Трбуње.

⁴¹ Извештај о посети Геронтолошком центру Крагујевац – Објекат 3/блок за појачани надзор и Извештај о посети Дому за смештај одраслих лица „Трбуње“

У извештајном периоду НПМ је обавио 8 посета психијатријским установама, односно клиникама при клиничким центрима и службама за психијатрију у саставу општинских болница.

По први пут су обављене редовне посете свим клиникама за психијатрију при клиничким центрима (КЦ Крагујевац, КЦ Србије, КЦ Ниш, КЦ Војводине), Општој болници Јагодина – Служби за психијатрију, као и Центру за заштиту менталног здравља КЦ Ниш у чијем је саставу Одељење за дечју и адолесцентну психијатрију са стационаром.

Посета Служби за психијатрију Опште болнице „Др Лаза К. Лазаревић“ у Шапцу обављена је заједно са представницима Институције за људска права и равноправност Републике Турске, у оквиру њихове студијске посете НПМ, док је посета Клиници за неурологију и психијатрију за децу и омладину обављена у склопу обележавања Међународног дана људских права.

У 2019. години сачињена су четири извештаја о обављеним редовним, системским посетама и упућено укупно 42 препоруке које се односе на поступање према лицима која се налазе на смештају и лечењу у посећеним установама. Од укупног броја упућених препорука, поступљено је по 29, није поступљено по 4, а за 9 је потребно даље праћење. Два извештаја о обављеним посетама⁴² сачињена су и упућена у 2020. години.

Највећи број упућених препорука усмерен је на унапређење поступања приликом примене мере физичког спутавања пацијената везивањем, како би се ова мера спроводила и евидентирала у потпуности у складу са установљеним стандардима.

Након обављених посета и упућивања извештаја са препорукама⁴³, НПМ је примио обавештења од посећених клиника о предузетим активностима у циљу поступања по препорукама. Активности су усмерене на бољу примену и евидентирање података о примени мере физичког спутавања, систематичније и уредније вођење медицинске документације, израду плана едукације средњег медицинског кадра⁴⁴, унапређење материјалних услова, сачињавање посебних образаца за информисани пристанак пацијента на накнадно уведеној медицинској мери и проширење плана психосоцијалне рехабилитације у складу са индивидуалним потребама пацијената и прилагођено њиховим могућностима.

Клиника за психијатрију Клиничког центра Крагујевац обавестила је НПМ и да је, ради омогућавања позитивног терапијског окружења, у болесничким собама извршена дозвољена декорација, да су у ходницима постављене слике и украсне жардињере, направљена места за предах и кратак одмор, да су поправљени или набављени нови ормарићи уз кревете пацијената, као и да су опредељена средства

⁴² Извештај о посети Клиници за психијатрију Клиничког центра Војводина (број 413-50/19) и Извештај о посети Служби за психијатрију Опште болнице Јагодина (број 413-67/19).

⁴³ Извештај о посети Клиници за психијатрију Клиничког центра Крагујевац 413-6/19, доступан на: <https://npm.rs/attachments/article/867/Izvestaj%20o%20poseti%20Klinici%20za%20psihijatriju%20KC%20Kragujevac.pdf>

Извештај о посети Клиници за психијатрију Клиничког центра Србије 413-36/19, доступан на: <https://npm.rs/attachments/article/895/Izvestaj%20o%20poseti%20Klinici%20za%20psihijatriju%20KCS.PDF>

Извештај о посети Клиници за психијатрију Клиничког центра Ниш 413-45/19.

⁴⁴ Клиника за психијатрију Клиничког центра Крагујевац.

ради побољшања услова за боравак пацијената и рад запослених. Такође, из одговора произлази да је сачињен план едукације средњег медицинског кадра, будући да медицинске сестре и здравствени техничари током школовања не пролазе формалну специјализовану едукацију за област заштите менталног здравља и рад на одељењима психијатрије.

Клиника за психијатрију Клиничког центра Србије обавестила је НПМ да је предузела активности у циљу одржавања зграде Клинике у задовољавајућем стању и опремања Клинике прописаном опремом за спровођење стандардних дијагностичких процедура, а Клинички центар Србије да је предузео активности ради јавне набавке недостајуће опреме. Такође, Клиника је, у складу са упућеним препорукама, предузела активности усмерене на сачињавање посебних образаца за информисани пристанак пацијента на накнадно уведено медицинску меру, уредније вођење медицинске документације и проширење плана психосоцијалне рехабилитације у складу са индивидуалним потребама пацијената и прилагођено њиховим могућностима.

Чест проблем са којим се посећене установе суочавају је недостатак средстава за унапређење материјалних услова смештаја пацијената, као и за разраду програма психосоцијалне рехабилитације за све пацијенте. Посебно су неповољни услови смештаја пацијената Клинике за психијатрију Клиничког центра Ниш, која се налази у старој, неодржаваној згради у оквиру комплекса Специјалне болнице за психијатријске болести Горња Топоница, дислоцирана од Клиничког центра. Без обзира на отежане услове рада, процедура задржавања без пристанка и смештаја без пристанка лица са менталним сметњама на овој клиници представља пример добре праксе, будући да се иста спроводи у роковима и на начин прописан законом⁴⁵, као и да Клиника доставља задржаном лицу са менталним сметњама решење суда и омогућава му да оствари право на жалбу. Такође, психијатар који је запослен на Клиници није истовремено и вештак у поступку пред судом. Судови одлуке доносе након одржаног рочишта на Клиници и саслушања особе са менталним сметњама, у законом прописаном року.

Мониторинг тим НПМ се приликом посета појединим установама под надлежношћу Министарства здравља⁴⁶ суочио са тешкоћама у остваривању сарадње и одбијањем да се учини доступном документација која се односи на спроведене поступке задржавања без пристанка и смештаја без пристанка лица са менталним сметњама у психијатријску установу, те је Заштитник грађана предложио Министарству здравља организовање тематских скупова и обука ради упознавања здравствених радника са мандатом Националног механизма за превенцију тортуре, досадашњим налазима и упућеним препорукама базираним на важећим прописима и стандардима поступања према особама са менталним сметњама, као и значају њихове имплементације.

НПМ је у извештајном периоду посебну пажњу посветио условима стационарног психијатријског лечења деце и младих, као једне од посебно рањивих група. Посећена су одељења за дечју и адолесцентну психијатрију при Центру за заштиту менталног здравља Клиничког центра Ниш и Клиници за психијатрију Клиничког центра Војводине, а у склопу обележавања Међународног дана људских права посећена је и

⁴⁵ Психијатар без одлагања доноси одлуку о задржавању лица са менталним сметњама кад за то постоје здравствени разлози, организује се хитан конзилијарни преглед и надлежном суду се у року од 24 сата од дана прегледа доставља образложено обавештење о задржавању без пристанка лица са менталним сметњама заједно са медицинском документацијом.

⁴⁶ Клинички центар Крагујевац.

Клиника за неурологију и психијатрију за децу и омладину. Уочено је да запослени раде у условима у којима је отежано прилагодити психосоцијалне активности потребама и могућностима сваког пацијента, посебно имајући у виду различит узраст, потребе и могућности деце и адолесцената. Додатно, за збрињавање ургентних стања малолетника адолесцената намењене су само две установе, обе у Београду, што онемогућава свим пацијентима лечење у близини породице.

Као и у претходним извештајним периодима, и у овом извештајном периоду је уочено да је и даље мали број служби за заштиту менталног здравља у заједници (отворено је укупно само пет центара за заштиту менталног здравља у заједници), које би требало да омогуће свеобухватно лечење, што ближе породици особе са менталним сметњама. Охрабрује чињеница да је значај оснивања центара за заштиту менталног здравља у заједници препознат у Програму о заштити менталног здравља у Републици Србији за период 2019-2026. године.

Такође, и даље је присутан недовољан број запослених, посебно медицинских техничара/сестара, и изостанак њихове континуиране специјалистичке едукације, што може погодовати настанку понашања која могу имати карактер злостављања. Недовољан је број и дечјих психијатара и радних терапеута.

НПМ у наредном периоду планира да интензивира дијалог са Министарством здравља, а у вези са могућим начинима имплементације појединих препорука. Наведено се првенствено односи на опште препоруке за отклањање системских недостатака.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Министарство здравља треба да унапреди материјалне услове смештаја у психијатријским установама, који нису у потпуности усклађени са важећим стандардима.

Министарство здравља треба да повећа број запослених у психијатријским установама, како би било омогућено поступање према пацијентима у складу са прописима и стандардима.

Министарство здравља треба да предузме мере из своје надлежности у циљу унапређења примене мере физичког спутавања везивањем пацијената у психијатријским болницама.

Министарство здравља ће предузети активности у циљу формирања центра за заштиту менталног здравља у заједници, уз обезбеђивање потребних ресурса, а ради превенције, лечења и рехабилитације пацијената у заједници и унапређења менталног здравља.

4.5. Поступање према избеглицима / мигрантима

НПМ је током извештајног периода наставио са праћењем положаја миграната у Србији. Према подацима које је НПМ добио од Комесаријата за избеглице и миграције, на дан 31. децембар 2019. године у центрима је било смештено 5,199 миграната. И даље је мали број миграната који су стварни тражиоци азила. До краја године поново је активиран Прихватни центар у Прешеву, па се, према подацима Комесаријата за избеглице и миграције, користи укупно 17 прихватних и центара за азил. Малолетни мигранти без праћења су се смештали у центрима за азил у Крњачи и Сјеници – под Комесаријатом за избеглице и миграције, домовима Васа Стајић (објекат

у Водоводској улици), Завод за васпитање деце и омладине у Нишу и Змај (Звечанска улица) – под Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и у две куће којима управљају невладина удружења: Кућа „Педро Арупе“ у Београду – под организацијом *Jesuit refugee service* и кућа у Лозници – под организацијом *No border Serbia*.

НПМ је обавио ненајављену посету Прихватилишту за странце у Падинској Скели, што је шеста посета овој установи, али многа питања су упркос посетама и упућеним препорукама остала нерешена. Писмена са важним информацијама су се и даље уручивала странцима на српском језику, утврђени су недостаци у погледу приступа адвокату, организације здравствене заштите, обавештавању треће особе и дипломатско-конзуларног представништва стране земље о пријему странца у Прихватилиште и контакту са спољним светом. Поступањем по упућеним препорукама нека од ових питања су решена, али нека важна и даље остају отворена. Крајем године обављена је и прва посета НПМ Станици граничне полиције Ниш и Аеродрому Константин Велики. Током посете праћено је поступање према странцима којима је одбијен улазак у земљу и услови у којима бораве до напуштања аеродрома. Извештај о посети са препорукама за отклањање уочених недостатака, упућен је надлежним органима 2020. године, те ће бити детаљније приказан у годишњем извештају НПМ за 2020. годину.

НПМ је размотрио Предлог закључка о усвајању Миграционог профила Републике Србије за 2018. годину и предложио да се Статистика која се односи на превенцију илегалног уласка и боравка допуни статистичким подацима о принудним удаљењима. Овај предлог није прихваћен.

Током извештајног периода Влада је донела Уредбу о утврђивању програма за подршку добровољног повратка странаца за период од 2019. до 2021. године.⁴⁷ Уредбом је одређено да програм спроводи Комесаријат за избеглице и миграције у сарадњи са релевантним међународним или невладиним организацијама.

4.6. Извршење дисциплинских санкција - забране удаљења из посебних просторија у војном објекту

Будући да су Законом о Војсци Србије прописане дисциплинске санкције које се могу изрећи због повреде војне дисциплине, а да неке од њих, у смислу Опционог протокола, представљају лишење слободе, НПМ је током 2019. године отпочео праксу посета војним објектима у којима се налазе просторије за извршење дисциплинских санкција које се састоје у забрани удаљења из посебних просторија у војном објекту.

НПМ сматра да на овај начин Република Србија истовремено поступа и по препоруци Комитета министара Савета Европе државама чланицама да предузму мере заштите припадника оружаних снага од излагања мучењу или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, уз посвећивање посебне пажње рањивијим категоријама као што су регрути.

Такође, посете НПМ су облик цивилне и демократске контроле Војске Србије предвиђене Уставом, као и Законом о Војсци Србије, којим је прописано да демократску и цивилну контролу Војске Србије врше Народна скупштина, Заштитник

⁴⁷ „Сл. гласник РС“, број 10/19.

грађана и други државни органи у складу са својим надлежностима, грађани и јавност.⁴⁸

Посете су биле најављене Министарству одбране. У тиму НПМ за посете касарнама Војске Србије које се налазе на територији АП Војводине учествовали су и представници Покрајинског заштитника грађана – омбудсмана АП Војводине.

У фази припреме посета, од Министарства одбране затражени су подаци о броју изречених дисциплинских санкција: забрана удаљења из посебних просторија у војном објекту и забрани изласка из касарне или другог војног објекта, у периоду од 2014 - 2018. године, као и подаци о местима/касарнама у којима се налазе посебне наменске просторије за извршење дисциплинске санкције забране удаљења из посебних просторија.⁴⁹ Министарство одбране доставило је све тражене податке, те је НПМ у циљу утврђивања начина извршења ових дисциплинских санкција и поступања према санкционисаним лицима, посетио 16 касарни Војске Србије, од којих у 15 постоје просторије намењене за извршење забране удаљења из посебних просторија у војном објекту, док је једна касарна⁵⁰ посећена будући да су у њој 2018. године у два случаја биле изречене дисциплинске мере забране изласка из касарне или другог војног објекта.

Током посета касарнама, НПМ није затекао ниједно лице на извршењу дисциплинске санкције забране удаљења из посебних просторија у војном објекту нити су те санкције изрицане током 2019. године до дана посете НПМ. У већини јединица Војске Србије и већини посећених касарни, ове санкције нису изрицане ни извршаване од 2011. године када је обустављена обавеза служења војног рока.

Извештај о посетама војним објектима у којима се налазе посебне просторије за извршење дисциплинских санкција, са препорукама како би извршење ових санкција требало ускладити са важећим стандардима, упућен је надлежним органима 2020. године, те ће бити детаљније приказан у годишњем извештају НПМ за 2020. годину.

4.7. Надзор над поступцима принудних удаљења странаца

НПМ је током 2019. године обавио 8 надзора над поступцима принудних удаљења странаца. С тим у вези, сачињено је 5 извештаја и упућене 3 препоруке за отклањање уочених недостатака, од којих је поступљено по две а за једну препоруку је потребно даље праћење.

НПМ је у оквиру вршења надзора над принудним удаљењем странаца, успоставио сарадњу са Министарством унутрашњих послова – Управом граничне полиције и посебно Прихватилиштем за странце у Падинској Скели. Подршку овој сарадњи дао је и Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице (УНХЦР), који је НПМ обезбедио преводиоце. Током обављених надзора је уочено да полицијски службеници који спроводе удаљења поштују интегритет и достојанство странаца и показују висок ниво професионалности у обављању овог посла. Међутим, уочени су одређени недостаци у току припреме странаца за удаљење, који се огледају у неблагоприятном обавештавању странаца о предстојећем удаљењу, одсутству психолошке подршке и немогућности да странци обавесте треће особе о предстојећем

⁴⁸ Закон о Војсци Србије, чл. 29. ст. 3.

⁴⁹ Акт Заштитника грађана 419-17/19, дел. број 9596 од 29. марта 2019. год.

⁵⁰ Касарна "Растко Немањић" у Панчеву.

удаљењу. Поводом овога, НПМ је упутио одговарајуће препоруке и успоставио дијалог са Министарством.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ ЗА ОТКЛАЊАЊЕ НЕДОСТАКА

Министарство унутрашњих послова ће предузети активности везане за унапређење припреме странаца за удаљења.

ДОДАТАК I Препоруке упућене органима власти

I-1 – Препоруке упућене министарству унутрашњих послова, полицијским управама и полицијским станицама

Полицијска станица Велика Плана

Министарство унутрашњих послова ће предузети активности у циљу обезбеђивања дотока природне светлости, природног проветравања, односно уређаја за вентилацију, као и инсталирања грејног тела у просторијама за задржавање у ПС Велика Плана.

ПС Велика Плана обезбедиће комплетну опрему за лежајеве у просторијама за задржавање (душек, јастук, јастучницу, чаршав, ћебад и навлака за ћебе) и исту ће, редовно, одржавати чистом.

МУП ће предузети потребне мере како би се видео записи са видео надзора у ПС Велика Плана чували у трајању не краћем од 30 дана, а то ће, уколико за тим постоји потреба, учинити и у погледу других полицијских станица које су саставу ПУ Смедерево.

У ПС Велика Плана просторија за препознавање лица која је опремљена техничком опремом за аудио-визуелно снимање користиће се, како у намењене сврхе тако и за саслушања осумњичених лица.

У ПС Велика Плана, у решењима о задржавању по ЗКП, као почетак задржавања рачунаће се моменат хапшења или одазивања на позив када су се стекли услови за задржавање у кривичном поступку.

Полицијска станица Нови Београд

У ПС Нови Београд неће се спроводити полицијско задржавање док се не изврши адаптација постојећих просторија за задржавање и/или израде нове, у складу са условима прописаним Правилником о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица.

Министарство унутрашњих послова ће предузети активности у циљу обезбеђивања посебне просторије за саслушање лица у ПС Нови Београд опремљене техничком опремом за аудио и видео снимање поступака саслушања лица.

ПС Нови Београд ће обезбедити посебну просторију намењену за чување одузетих предмета у вези са кривичним делом, предмете ће на одговарајући начин обележавати (са знаком на који се случај односе) и о томе ће водити посебну евиденцију.

Дежурна служба ПС Нови Београд обезбедиће кутију са прибором за прву помоћ.

ПС Нови Београд ће унапредити систем противпожарене заштите тако што ће на одговарајућим видљивим местима у згради поставити план евакуације и упутство за поступање у случају пожара, а све у циљу заштите физичког интегритета задржаних лица.

У ПС Нови Београд, у записнике о задржавању, уносиће се подаци о остваривању права на исхрану задржаног лица.

У ПС Нови Београд, у решењима о задржавању по ЗОП, као почетак задржавања уносиће се моменат започињања примене полицијског овлашћења довођење.

Полицијска станица Стари град

Министарство унутрашњих послова ће предузети активности у циљу обезбеђивања посебне просторије за саслушање лица у ПС Стари град, опремљене техничком опремом за аудио и видео снимање поступака саслушања лица.

Министарство унутрашњих послова ће организовати и спровести одговарајућу обуку за криминалистичке инспекторе о техникама саслушања приликом испитивања осумњичених.

ПС Стари град ће обезбедити посебну просторију намењену за чување одузетих предмета у вези са кривичним делом.

ПС Стари град, у будућем раду, одузете предмете који потичу из кривичног дела, неће чувати у канцеларијама криминалистичких инспектора, а сваки такав предмет ће на одговарајући начин обележавати (са назнаком случаја на који се односе).

ПС Стари град ће сваком лицу које треба задржати уручивати писано обавештење о његовим правима и примерак одлагати у предмет.

МУП ће предузети потребне мере како би се видео записи са видео надзора у ПС Стари град чували у трајању не краћем од 30 дана, а то ће, уколико за тим постоји потреба, учинити и у погледу других полицијских станица које су саставу ПУ за град Београд.

ПС Стари град ће сваком лицу које је доведено у простор за задржавање у мокрој или на други начин за здравље неподесној одећи, обезбедити одговарајућу одећу.

ПС Стари град ће, у будућем раду, средства за везивање према грађанима примењивати у потпуности у складу са важећим прописима тако да, прекомерним стезањем или на други начин, везаном лицу не наносе непотребну телесну бол или повреду.

У ПС Стари град, у решењима о задржавању по ЗКП, као почетак задржавања уносиће се моменат хапшења или одазивања на позив када су се стекли услови за задржавање у кривичном поступку.

У ПС Стари град, полицијски службеници ће у будућем раду решења о задржавању доносити и уручивати задржаним лицима у складу са законом на основу којег је задржавање одређено, односно када је задржавање одређено на основу ЗКП, најкасније у року од два часа од почетка задржавања.

ПС Стари град ће задржаним лицима издавати потврде о привремено одузетим предметима коју та лица потписују или ће, уколико је то случај, констатовати да су задржана лица одбила да их потпишу.

ПС Стари град ће задржаним лицима издавати потврде о привремено одузетим предметима које ће садржати податке на основу којих је предмет могуће разликовати од других предмета.

ПС Стари град ће, у будућем раду, у записнике о задржавању, уносити све податке о оствареним правима, па тако и податак о евентуалном одбијању лица да обедује.

Полицијска управа Јагодина - седиште

У седишту ПУ Јагодина предузеће се потребне мере како би се видео записи чували у трајању не краћем од 30 дана. ПУ Јагодина ће то учинити и у погледу оних

полицијских станица у њеном саставу у којима се видео записи чувају краће од 30 дана.

У седишту ПУ Јагодина обезбедиће се посебна просторија намењена за чување одузетих предмета у вези са кривичним делом, предмети ће се на одговарајући начин обележавати (са знаком на који се случај односе) и о томе ће се водити посебна евиденција.

Министарство унутрашњих послова ће предузети активности у циљу обезбеђивања посебне просторије за саслушање лица у седишту ПУ Јагодина, опремљене техничком опремом за аудио и видео снимање саслушања лица.

У седишту ПУ Јагодина неће се, у предмете о задржавању, улагати медицинска документација задржаног лица већ ће се она давати том лицу.

Полицијски службеник ће од лекара који је извршио здравствени преглед или предузео другу медицинску меру затражити податке о евентуалној потреби специфичног поступања према задржаном лицу имајући у виду његово здравствено стање, односно ради омогућења остваривања његовог права на здравствену заштиту (нпр. посебна исхрана, лекови, терапија, одвођење на специјалистички преглед и сл.).

У вези са добијеним информацијама полицијски службеник ће сачинити службену белешку која ће чинити саставни део предмета о задржавању лица.

У седишту ПУ Јагодина, у записнике о задржавању, уносиће се подаци о остваривању права на исхрану задржаног лица.

У ПУ Јагодина, по завршетку задржавања у КПЗ Ћуприја, штампани примерак записника о задржавању даваће се на увид задржаном лицу. Записник ће потписати полицијски службеник и задржано лице, односно унеће се констатација да је лице одбило да потпише записник.

Потписани примерак записника о задржавању обавезно ће се улагати у предмет о задржавању.

Полицијска станица Ћуприја

ПС Ћуприја ће предузети потребне мере како би се обезбедила приватност задржаног лица током обављања хигијенских потреба.

ПС Ћуприја ће обезбедити кутију са прибором за прву помоћ.

Министарство унутрашњих послова ће предузети активности у циљу обезбеђивања посебне просторије за саслушање лица у ПС Ћуприја, опремљене техничком опремом за аудио и видео снимање саслушања лица.

У ПС Ћуприја неће се, у предмете о задржавању, улагати медицинска документација задржаног лица већ ће се она давати том лицу.

Полицијски службеник ће од лекара који је извршио здравствени преглед или предузео другу медицинску меру затражити податке о евентуалној потреби специфичног поступања према задржаном лицу имајући у виду његово здравствено стање, односно ради омогућења остваривања његовог права на здравствену заштиту (нпр. посебна исхрана, лекови, терапија, одвођење на специјалистички преглед и сл.).

У вези са добијеним информацијама полицијски службеник ће сачинити службену белешку која ће чинити саставни део предмета о задржавању лица.

Полицијска управа Крагујевац

ПУ Крагујевац и полицијске станице у њеном саставу ће лицима задржаним по основу ЗКП, поред обавештења које садржи сва права одређена ЗКП, уручивати и писано обавештење које садржи сва права предвиђена тачком 4. Упутства.

Полицијска станица Лапово

ПС Лапово предузеће потребне мере у циљу обезбеђивања вештачког осветљења унутар просторије за задржавање.

Полицијска управа Лесковац

ПУ Лесковац ће предузети активности у циљу обезбеђивања адекватног осветљења и дотока свежег ваздуха у просторијама за задржавање.

ПУ Лесковац-седиште обезбедиће недостајаћу постељину за лежачеве у просторијама за задржавање (чаршав и навлака за ћебе).

ПУ Лесковац ће предузети потребне мере како би се обезбедила приватност задржаног лица током обављања физиолошких потреба.

ПУ Лесковац ће, у будућем раду, средства за везивање према грађанима примењивати у потпуности у складу са важећим прописима тако да, прекомерним стежањем или на други начин, везаном лицу не наносе непотребну телесну бол или повреде.

У ПУ Лесковац, у решењима о задржавању до 24 сата по Закону о прекршајима, као почетак задржавања уносиће се моменат започињања примене полицијског овлашћења довођење.

У седишту ПУ Лесковац, полицијски службеници ће у будућем раду повремено обилазити задржана лица, у записнике о задржавању уносиће податке о томе да су обишли лица, као и то да ли су са лицима разговарали.

Полицијска управа Пожаревац

Министарство унутрашњих послова ће предузети активности у циљу обезбеђивања посебне просторије за саслушање лица у седишту ПУ Пожаревац, опремљене техничком опремом за тонско и оптичко снимање поступака саслушања лица.

Министарство унутрашњих послова ће организовати и спровести одговарајућу обуку за криминалистичке инспекторе о техникама саслушања приликом испитивања осумњичених.

У ПУ Пожаревац у решењима о задржавању по ЗКП, као почетак задржавања рачунаће се и уносиће се моменат хапшења или одазивања на позив када су се стекли услови за задржавање у кривичном поступку.

ПУ Пожаревац неће смештати задржана лица у КПЗ Пожаревац - Забела уколико им ту не може бити обезбеђен смештај одвојен од притвореника.

Полицијска управа Зајечар

ПУ Зајечар ће предузети активности у циљу обезбеђивања адекватног дотока свежег ваздуха у просторији за задржавање.

ПУ Зајечар ће у просторијама за полицијско задржавање инсталирати уређај за позивање дежурног полицијског службеника.

Министарство унутрашњих послова ће предузети активности у циљу обезбеђивања посебне просторије за саслушање лица у седишту ПУ Зајечар, опремљене техничком опремом за аудио и видео снимање поступака саслушања лица.

Министарство унутрашњих послова ће организовати и спровести одговарајућу обуку за криминалистичке инспекторе о техникама саслушања приликом испитивања осумњичених.

У седишту ПУ Зајечар ће се обезбедити посебна просторија намењена за чување одузетих предмета у вези са кривичним делом

Полицијски службеници ПУ Зајечар неће присуствовати лекарском прегледу задржаних лица, осим ако то, из безбедносних разлога, затражи лекар који врши преглед.

Уколико лекар затражи присуство полицијских службеника, они ће то писано констатовати, а биће присутни лекарском прегледу тако да не могу да чују разговор између лекара и задржаног лица.

Полицијски службеници су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу.

У седишту ПУ Зајечар неће се, у предмете о задржавању, улагати медицинска документација задржаног лица већ ће се она давати том лицу.

Полицијски службеник ће од лекара који је извршио здравствени преглед или предузео другу медицинску меру затражити податке о евентуалној потреби специфичног поступања према задржаном лицу имајући у виду његово здравствено стање, односно ради омогућења остваривања његовог права на здравствену заштиту (нпр. посебна исхрана, лекови, терапија, одвођење на специјалистички преглед и сл.).

У вези са добијеним информацијама полицијски службеник ће сачинити службену белешку која ће чинити саставни део предмета о задржавању лица.

1-2 – Препоруке упућене Управи за извршење кривичних санкција и заводима за извршење кривичних санкција

Казнено-поправни завод у Сремској Митровици

Управа за извршење кривичних санкција ће свим заводима за извршење кривичних санкција доставити обрасце које ће лекари бити обавезни да користе за сачињавање извештаја поводом примене мера принуде и поводом повреда лица лишених слободе. Као пример добре праксе НПМ упућује на обрасце који се користе у КПЗ Београд – Падинска Скела (*Обрасци А1, А2 и Б*).

КПЗ Сремска Митровица ће свим осуђенима смештеним на пријемном одељењу омогућити засебан лежај.

КПЗ Сремска Митровица ће предузети све расположиве мере како се осуђена лица у пријемном одељењу не би задржавала дуже од 30 дана.

КПЗ Сремска Митровица ће предузети одговарајуће техничке мере, како би топла вода била чешће доступна и у дужим временским интервалима, како би осуђена лица у пријемном одељењу имала прилике да одржавају личну хигијену.

КПЗ Сремска Митровица ће обезбедити хигијенске пакете осуђеницима са довољним бројем бријача, у складу са њиховим потребама.

КПЗ Сремска Митровица ће редовно спроводити дезинсекцију свих просторија пријемног одељења.

КПЗ Сремска Митровица ће предузети одговарајуће мере, у људству и друге, да осуђеници у току трајања шетње у дворишту имају могућност коришћења тоалета.

КПЗ Сремска Митровица ће обезбедити одговарајућу просторију за заједнички боравак, довољних димензија и са одговарајућом опремом.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би се у пријемном одељењу КПЗ Сремска Митровица ангажовао довољан број припадника Службе за обезбеђење у односу на број лица лишених слободе.

Окружни затвор у Крагујевцу

Управа за извршење кривичних санкција и ОЗ Крагујевац предузеће мере из својих надлежности како би се решио проблем са присуством инсеката у спаваоницама, санирало заједничко купатило у одељењу притвора и извршиле поправке крова објекта.

ОЗ Крагујевац ће набавити довољно прибора за јело за сва лица лишена слободе.

ОЗ Крагујевац ће у јеловник укључивати више воћа и млечних производа.

ОЗ Крагујевац ће јеловник истаћи на видном месту у трпезарији и учинити га доступним и лицима која не користе трпезарију.

ОЗ Крагујевац ће успоставити и водити евиденцију пружања правне помоћи лицима лишеним слободе.

Управа за извршење кривичних санкција ће запослене на пословима третмана у ОЗ Крагујевац обучити о примени специјализованих програма рада са осуђенима.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би васпитни радници ОЗ Крагујевац били ослобођени послова на извршењу ванзаводских санкција и мера.

Васпитни радници ОЗ Крагујевац ће процењивати да ли је осуђеном потребна помоћ после извршене казне затвора.

Уколико васпитни радници ОЗ Крагујевац процене да је осуђеном потребна помоћ после извршене казне затвора или осуђени сам затражи помоћ, ОЗ Крагујевац ће о томе обавестити Повереничку канцеларију у Крагујевцу, како би повереник благовремено започео израду програма помоћи.

Васпитни радници ОЗ Крагујевац ће сарађивати са повереником приликом израде програма помоћи.

ОЗ Крагујевац ће предузети мере ради плаћеног, сврсисходног радног ангажовања већег броја лица лишених слободе, посебно осуђених из затвореног одељења и притвореника

У ОЗ Крагујевац присуство немедицинског особља здравственим прегледима лица лишених слободе ће се писмено констатовати у здравственој документацији.

У ОЗ Крагујевац први лекарски преглед лица лишених слободе укључиваће преглед свих телесних предела, односно преглед лица без одеће.

У случају да лекар уочи повреде које указују на злостављање или лице лишено слободе наведе да је било злостављано, ОЗ Крагујевац ће о томе обавестити надлежно

јавно тужилаштво. Тужилаштву ће се доставити и релевантна документација (писмена изјава, службене белешке, документација о повредама и друга).

У ОЗ Крагујевац здравственим картонима осуђених ће се придруживати медицинска документација формирана током њиховог боравка у притвору.

ОЗ Крагујевац ће размотрити промену у дневном режиму активности, како би лица лишена слободе која узимају одређену специфичну терапију била способна да присуствују утврђивању бројног стања.

Управа за извршење кривичних санкција ће систематизацијом радних места у новом заводу створи услове за решавање проблема запослених у погледу њиховог статуса и броја.

Управа за извршење кривичних санкција ће припадницима Службе за обезбеђење ОЗ Крагујевац обезбедити униформе и замену делова униформи у складу са прописаним⁵¹ роковима трајања.

У ОЗ Крагујевац запослени којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем ће се без одлагања упутити на здравствену контролу.

У ОЗ Крагујевац запослени којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем убудуће ће се упућивати на здравствену контролу најмање једном у 3 године.

Казнено поправни завод у Нишу

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би се у КПЗ Ниш обезбедило 24 часовно присуство медицинског особља у Заводу.

НПМ понавља препоруку Управи за извршење кривичних санкција да обезбеди комплетне униформе за припаднике Службе за обезбеђење у КПЗ Ниш.

НПМ препоручује Заводу да предузме мере и у складу са препорукама Комитета лицима лишеним слободе обезбеди 4м² животног простора, изузимајући санитарни чвор.

НПМ препоручује да Завод замени преостале старе душеке новим у спаваоницама лица лишених слободе и окречи и санира оштећене зидове и влагу у 2 павиљону.

Задржаним лицима по основу Законика о кривичном поступку у просторијама за задржавање КПЗ Ниш обезбедиће се средства за хигијену.

Следећи примере добре праксе других земаља, НПМ сматра да КПЗ Ниш треба да спаваонице опреми сатовима или другим уређајима који ће притвореним и задржаним лицима омогућити оријентацију о времену током дана.

Окружни затвор у Зајечару

ОЗ Зајечар ће задржаним лицима обезбеђивати комплетну постељину.

ОЗ Зајечар ће у спаваоници предвиђеној за полицијско задржавање поставити видео надзор, како би се омогућио константан надзор над лицем које се у њему налази, водећи рачуна о заштити приватности лица

Казнено-поправни завод у Пожаревцу-Забели

⁵¹ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 29/16, 74/16, 3/17, 89/17 и 7/19).

КПЗ Пожаревац – Забела ће из спаваонице у Одељењу притвора намењене за смештај задржаних лица избацити лежајеве који се не користе.

КПЗ Пожаревац-Забела ће у спаваоници предвиђеној за полицијско задржавање поставити видео надзор, како би се омогућио константан надзор над лицем које се у њему налази, водећи рачуна о заштити приватности лица.

КПЗ Пожаревац – Забела ће реновирати санитарни чвор у просторији за задржавање Одељења притвора.

У КПЗ Пожаревац – Забела сваком задржаном лицу ће се приликом пријема у Завод, без посебног захтева, обезбеђивати основни хигијенски пакет.

У КПЗ Пожаревцу-Забела повреде ће се фотографисати и евидентирати у посебном обрасцу са мапом тела, а сачињене фотографије и мапа тела са повредама чуваће се у здравственом картону лица.

Лекарски прегледи лица лишених слободе вршиће се само у присуству здравствених радника, сем у случајевима када здравствени радник другачије не затражи.

Припадници Службе за обезбеђење су дужни да лекара упозоре на све безбедносне аспекте који су релевантни за доношење одлуке од стране лекара о присуству немедицинског особља лекарском прегледу.

Уколико лекар захтева присуство немедицинског особља прегледу и/или другим медицинским радњама, неопходно је да чињеница о таквом захтеву, као и подаци о присутном немедицинском особљу буду забележени у медицинској документацији за конкретно лице лишено слободе.

КПЗ Пожаревац ће свим лицима у притвору омогућити најмање два часа дневно на свежем ваздуху сваког дана.

У КПЗ Пожаревац-Забела у здравствени картон уносиће се одговарајуће констатације – да је извршен целокупни телесни преглед без одеће којим нису установљене телесне повреде, односно, када се овакве повреде установе исте морају бити описане.

Код постојања телесних повреда потребно је у налазу лекара да се исте детаљније опишу у погледу величине, прецизније локализације, изгледа, броја и другог. На основу тако написаног налаза потребно је одредити врсту повреде, навести дијагнозу латинским језиком, а у мишљењу по могућству прецизније одредити механизам њеног настанка, односно образложити мишљење о повезаности примењене мере и насталих повреда.

Казнено-поправни завод у Ћуприји

КПЗ Ћуприја ће обезбедити приватност задржаних лица током коришћења мокрог чвора, односно обављања хигијенских потреба.

КПЗ Ћуприја предузеће потребне мере како би се у просторији за задржавање омогућио довољан доток природне светлости.

КПЗ Ћуприја ће свим задржаним лицима обезбедити постељину и средства за одржавање личне хигијене.

КПЗ Ћуприја ће додатну пажњу посветити адекватном одржавању мокрог чвора у просторијама за задржавање.

Први преглед притворених лица мора укључивати преглед свих телесних предела, односно преглед пацијента без одеће, а ради откривања евентуалних телесних повреда које могу бити у вези са насилним поступањем према лицу лишеном слободе.

Лекар у КПЗ Ћуприја ће приликом првог лекарског прегледа у здравствени картон уносити све податке до којих је дошао.

У КПЗ Ћуприја ће се фотографисати све повреде које се уоче на притвореном лицу приликом првог лекарског прегледа, а фотографије повреда ће се чувати у здравственом картону лица.

У КПЗ Ћуприја лекар ће у здравственим картонима притворених лица уписивати налазе са лекарског прегледа који је претходно обављен у здравственој установи.

I-3 - Препоруке упућене Министарству за рад, борацка и социјална питања и установама социјалне заштите

Геронтолошки центар Крагујевац

Министарство за рад, запошљавање, борацка и социјална питања преиспитаће кадровско стање у установи како би се обезбедио потребан број медицинског, неговатељског и другог особља у складу са проценом потреба за адекватним третманом корисника и функционисањем Установе.

Установа ће предузети мере како би корисници чије здравствено стање то дозвољава имали неограничен приступ отвореном простору и свежем ваздуху.

Установа ће обезбедити да на сваког корисника дође 10м² у једнокреветној и 5м² у вишекреветној соби.

Собе у којима бораве корисници декорисаће се тако да стварају утисак хуманијег окружења и осликавају посебност корисника.

Установа ће поправити плакаре и обезбедити да сваки корисник има засебно крило у плакару, опремљено полицама за одлагање гардеробе. Такође, корисницима ће се обезбедити и кључ од плакара.

Установа ће предузети мере и извршити проверу и сервис постојећих апарата – СОС механизма за позивање особља који нису у функцији.

Установа ће поправити нефункционалне браве на вратима и поставити ручице на прозоре.

Установа ће санирати влагу, заменити дотрајалу дрвну столарију и поправити лавабое који не раде по собама корисника.

Установа ће у блоку поставити обавештење о постојању видео надзора на видном месту.

Установа ће из свих соба корисника уклонити камере за видео надзор.

Стручни тим установе ће убудуће приликом поновног прегледа индивидуалних планова услуге корисника наводити да ли су постављени индивидуални циљеви испуњени и да ли се постављају нови индивидуални циљеви, односно зашто нису постављени нови индивидуални циљеви, ако су претходни испуњени.

Оправданост примене мере физичког ограничења слободe кретања корисника „смештај у блок за појачани надзор“ потребно је преиспитивати најмање два пута годишње и примењивати је у ограниченом временском трајању и у ситуацијама утврђеног високог степена безбедносног ризика по живот корисника.

Установа ће меру физичког спутавања механичким ограничењем, тзв. фиксацију, вршити у потпуности у складу са прописима и установљеним стандардима поступања према особама са менталним сметњама, а нарочито:

1. мера механичког ограничења корисника примениће се изузетно, када је то једино средство да се корисник спречи да својим понашањем озбиљно угрози сопствени живот и безбедност или живот и безбедност других лица;
2. пре него што се примени мера механичког ограничења размотриће се и покушати примена мање рестриктивних мера;
3. мера механичког ограничења корисника спроводиће се уз примену медицинских мера које ће омогућити да период примене мере буде што је могуће краћи;
4. мера механичког ограничења корисника спроводиће се на безбедном месту и на начин којим се у најмањој мери угрожава живот и здравље корисника;
5. мера механичког ограничења корисника спроводиће се наменским средствима (каишеви и сл.) подобним да се спутавање оствари на начин којим се у најмањој мери угрожава живот и здравље корисника;
6. о примени мере механичког ограничења и дужини њеног трајања одлуку доноси психијатар, водећи рачуна да период примене мере буде што је могуће краћи, сходно важећим стандардима и правилима медицинске струке;
7. уколико у одсуству психијатра други здравствени радник изврши механичко ограничавање корисника за које процени да је у датом моменту неопходно и неодложно, обавезан је да о томе одмах обавести најближег психијатра, који је дужан да без одлагања приступити кориснику и процени оправданост примењеног механичког ограничавања, као и да ли је оно и даље потребно, те сходно томе донесе одговарајућу одлуку;
8. психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења, дужан је, док траје примена те мере, као и у примереном периоду након обуставе примене мере, да периодично обилази корисника према коме је мера примењена и да са дужном пажњом прати његово здравствено стање;
9. када током извршења мере механичког ограничења психијатар утврди да корисник према коме је мера примењена више не представља опасност по себе или друго лице, корисник ће се без одлагања ослободити од примене мере;
10. непосредно пре истека рока на који је одређена примена мере механичког ограничења, психијатар преиспитује неопходност примене мере у наредном периоду и о томе доноси одлуку, с тим да ће наложити да се механички ограничени корисник одмах ослободи ако даља примена мере није неопходна;
11. током примене мере механичког ограничења медицинско особље ће пружити појачану пажњу и у што већој мери бити непосредно присутно уз корисника који је механички ограничен, како та мера не би уједно представљала и његово осамљивање (изолацију);
12. мера механичког ограничења неће се примењивати у просторији у којој су смештени корисници према којима није примењена мера механичког ограничења, нити ће другим корисницима бити омогућен приступ тој просторији;
13. психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења дужан је да без одлагања обавести директора Болнице или друго лице које је на то овластио директор, који о томе одмах обавештава законског заступника корисника према коме

је мера примењена, односно члана уже породице корисника према коме је мера примењена;

14. о примени мере механичког ограничења водиће се посебна књига, у којој се обавезно уносе сви битни подаци о примени мере, и то: разлози за примену мере механичког ограничења; опис мера примењених пре механичког ограничења; врста средстава коришћеног за механичко ограничење; податак о месту (просторији) у којој је примењена мера механичког ограничења; тачно време (дан/сат/минут) почетка мере механичког ограничења; име психијатра који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења; име здравственог радника који је у одсуству психијатра, из разлога неопходности за хитним поступањем, извршио механичко ограничавање узнемиреног корисника пре доношења одлуке од стране психијатра; када је о механичком ограничавању обавештен психијатар; мишљење психијатра о оправданости извршеног механичког ограничавања; опис медицинских мера примењених током механичког ограничења; опис свих евентуалних повреда корисника према коме је примењена мера механичког ограничења (насталих пре и током примене мере), као и евентуалних повреда других корисника или здравствених радника (насталих у догађају који је претходио механичком ограничавању); подаци о периодичним обилазцима корисника према коме је примењена мера механичког ограничења и праћењу његовог здравственог стања од стране психијатра (број обилазака, тачно време и трајање обилазака, спроведене радње); податак о времену обавештења директора Болнице или другог лица које на то овласти директор о примењеној мери механичког ограничења, као и податак да ли је и када обавештен законски заступник, односно члан уже породице корисника према коме је мера примењена; наводи и коментари корисника током и непосредно након што је према њему примењена мера механичког ограничења; тачно време (дан/сат/минут) окончања мере механичког ограничења.

Установа ће обезбедити обуку здравствених радника о условима и поступку примене мере физичког спутавања узнемираних корисника, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

Установа ће предузети мере како би се корисницима садржајније организовало време на дневном нивоу и испунило сврсисходним активностима у складу са њиховим потребама.

Установа ће повећати разноврсност радно – окупационих активности у блоку за појачани надзор и охрабриваће кориснике да се у већем броју укључе у исте, сходно њиховим интересовањима и афинитетима.

Стручни тим ће у индивидуалним плановима услуга наводити конкретизоване рехабилитационе активности у које кориснике треба укључити.

Установа ће обезбедити посебну просторију за изолацију корисника оболелих од инфективних болести.

Стационар за децу и омладину са аутизмом

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања треба да предузме потребне мере и уподоби фактичко стање и реалне потребе установе са нормативним оквиром и сходно томе обезбеди одговарајући објекат за смештај корисника.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања преиспитаће кадровско стање у установи како би се обезбедио потребан број медицинског,

неговатељског и другог особља у складу са проценом потреба за адекватним третманом корисника и функционисањем Установе.

Установа ће обезбедити топлу воду за умивање и прање руку корисника.

Установа ће на тоалетима поставити преградна врата „до пола“ или неки други облик заштите приватности корисника, који уједно обезбеђује и њихову безбедност.

Стационар ће предузети мере како би се по потреби радиле серолошке анализе корисницима.

Установа ће прибавити потребна медицинска помагала (глукомер, инхалатор, медицински аспиратор, боца са медицинским кисеоником и манометром, ЕКГ).

Стационар ће се успоставити Протокол умрлих, и у њега уносити следеће податке: редни број за текућу годину, име презиме и име родитеља/старатеља умрлог, датум рођења умрлог, дан и час смрти, место смрти, узрок смрти на основу податка који је уписан у образац Потврда о смрти, податак о томе да ли је захтевано вршење обдукције, име и презиме лекара који је извршио преглед умрлог и издао потврду о смрти, податак о томе да ли је обдукција извршена, ако јесте у којој институцији, као и закључак о узроку смрти на основу обдукције и напомене.

Центар за смештај и дневни боравак деце и омладине ометене у развоју предузеће мере како би запослени у Стационару задужени за спровођење психосоцијалног третмана са корисницима прошли одговарајуће обуке са акцентом на когнитивно – бихејвиоралне програме. Такође, неопходно је за све запослене Стационара ангажоване у раду са корисницима организовати и обуке на тему међународних стандарда људских права (Конвенција о правима особа са инвалидитетом, Универзална декларација о људским правима и сл.).

Стационар ће са корисницима спроводити активности утврђене индивидуалним планом услуга у складу са њиховом дијагнозом, потребама и способностима. То значи усклађивање виших доза психофармака у односу на неопходне, али и примену разноврсних активности у оквиру психосоцијалне рехабилитације.

Стационар треба да уложи додатни напор како би се корисницима садржајније организовало време на дневном нивоу и испунило сврсисходним активностима у складу са њиховим афинитетима, потребама и узрастом.

Дом за смештај одраслих лица Блаце – Трбуње

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања преиспитаће кадровско стање у Дому како би се обезбедио адекватан број стручних радника у складу са проценом потреба за адекватним третманом корисника и функционисањем Установе.

Дом ће предузети мере како би се услови боравака у установи у погледу приступачности прилагодили непокретним и слабопокретним корисницима.

Дом ће одвојити кориснике и кориснице по собама, осим уколико су ванбрачни партнери или брачни супружници.

Дом ће, у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузети мере како би у свим собама било смештено највише четири корисника и исте опремити новим намештајем, сходно Правилнику о ближним условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите.

Дом ће, у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузети мере како би се у Дому у складу са Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите обезбедили пристојни услови за одржавање личне хигијене корисника.

Дом ће предузети мере и свим корисницима обезбедити целу и чисту одећу и обућу примерену временским приликама.

Дом ће предузети мере како би се корисницима садржајније организовало време на дневном нивоу и испунило сврсисходним активностима у складу са њиховим потребама и индивидуалним планом услуга.

Дом ће поставити обавештење о постојању видео надзора на видном месту унутар објекта.

Дом ће меру механичког спутавања корисника у стању изразите узнемирености корисника обављати наменским кожним каишевима.

Дом ће обезбедити обуку здравствених радника о условима и поступку примене мере физичког спутавања узнемиренних корисника, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

Дом ће убудуће евиденцију о примени рестриктивних мера водити уредно, а меру изолације према корисницима неће примењивати у васпитне сврхе, већ искључиво из медицинских разлога и у складу са стандардима.

Корисници ће приликом пријема у Дом бити обавештени о својим правима на њима разумљив и прилагођен начин.

Дом ће израдити брошуре о правима корисника које ће им уручивати приликом пријема, као и њиховим старатељима и поставиће обавештење о правима корисника на видљиво место у објекту.

Дом ће одредити стручну особу у циљу пружања правне помоћи и подршке у складу са потребама корисника.

Дом ће у заједничкој просторији корисника поставити кутију за подношење притужби.

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања предузеће потребне мере како би се у Дому у Трбуњу обезбедило амбулантно возило.

Дом ће обезбедити довољан број помагала за непокретне и полупокретне кориснике (колица и друга помагала) ради омогућавања лакшег кретања корисника.

Установа ће се успоставити посебан Протокол повреда у који ће уносити следеће податке: име и презиме, врста повреде, начин повреде (сам или други корисник, особље), тежина повреде, да ли је коришћен лек, да ли је незгода или намерно нанета повреда, околностима под којима је дошло до повређивања (навођење извора података – амнестички/хетероанамнестички), детаљан опис установљених повреда и закључак лекара о повезаности околности код повређивања и установљене повреде.

Дом ће успоставити Протокол умрлих и у њега уносити следеће податке: редни број за текућу годину, име, презиме и име родитеља/старатеља умрлог, датум рођења умрлог, дан и час смрти, место смрти, узрок смрти на основу податка који је уписан у образац Потврда о смрти, податак о томе да ли је захтевано вршење обдукције, име и презиме лекара који је извршио преглед умрлог и издао потврду о смрти, податак о

томе да ли је обдукција извршена, ако јесте у којој институцији, као и закључак о узроку смрти на основу обдукције и напомене).

НПМ сматра да лоши смештајни услови и недостатак приватности, неадекватан број запослених за рад са корисницима и недостатак садржајних активности кумулативно и у континуитету могу да доведу до нечовечног и понижавајућег поступања према корисницима, те би стога требало предузети хитне кораке ка унапређењу положаја корисника у Дому.

НПМ поново указује надлежном министарству, на потребу да се законом, а не интерним правилима пружалаца услуга, уреди поступак и услови за ограничење слободе кретања корисника у установама социјалне заштите домског типа унутар установе и напуштања установе.

I-4 – Препоруке упућене Министарству здравља и психијатријским установама

Клинички центар Крагујевац – Клиника за психијатрију

Клиника за психијатрију ће убудуће омогућити Националном механизму за превенцију тортуре приступ свој траженој документацији, као и подацима о третману пацијената задржаних и смештених без пристанка, која се налазе или су се налазила на смештају и лечењу у Клиници, у складу са важећим прописима.

Клиника ће документацију свих пацијената чувати у потпуности у складу са важећим прописима.

Министарство здравља ће о препоруци обавестити све психијатријске болнице и одељења при клиникама и општим болницама и стараће се да руководства ових здравствених установа буду информисана о надлежностима и овлашћењима НПМ, ради омогућавања несметаног и ефикасног остваривања мандата НПМ у области превенције тортуре.

Клиника ће обезбедити материјалне услове којима ће се омогућити позитивно терапијско окружење: преправком или набавком нових ормарића уз кревет сваког пацијента, поправком санитарних уређаја и врата кабина и потпуним опремањем тоалета на „мушком одељењу“, као и декорацијом зидова и простора у којима бораве пацијенти (ходници, трпезарија).

Клиника ће предузети активности потребне ради санације крова и кречења објекта психијатријске дневне болнице.

Када пацијент који је смештен на основу своје изјаве о пристанку на смештај, изражава вољу да дати пристанак опозове, Клиника пацијента неће задржавати на основу његовог писменог пристанка, већ ће, уколико су у међувремену наступили здравствени разлози за смештај тог пацијента без пристанка, покренути процедуру за задржавање пацијента без његовог пристанка, у складу са прописима који уређују задржавање и смештај особа са менталним сметњама без њиховог пристанка.

Клиника ће меру физичког спутавања механичким ограничењем, тзв. фиксацију, вршити у потпуности у складу са прописима и установљеним стандардима поступања према особама са менталним сметњама, а нарочито:

1. мера механичког ограничења пацијента примениће се изузетно, када је то једино средство да се пацијент спречи да својим понашањем озбиљно угрози сопствени живот и безбедност или живот и безбедност других лица;

2. пре него што се примени мера механичког ограничења, размотриће се и покушати примена мање рестриктивних мера;
3. о примени мере механичког ограничења и дужини њеног трајања одлуку доноси психијатар, уз примену медицинских мера које ће омогућити да период примене мере буде што је могуће краћи, сходно важећим стандардима и правилима медицинске струке;
4. психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења дужан је да без одлагања обавести директора Клинике или друго лице које је на то овластио директор, који о томе одмах обавештава законског заступника пацијента према коме је мера примењена, односно члана уже породице пацијента према коме је мера примењена;
5. психијатар који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења, дужан је, док траје примена те мере, као и у примереном периоду након обуставе примене мере, да периодично обилази пацијента према коме је мера примењена и да са дужном пажњом прати његово здравствено стање;
6. када током трајања мере механичког ограничења психијатар утврди да пацијент према коме је мера примењена више не представља опасност по себе или друго лице, пацијент ће се без одлагања ослободити од примене мере;
7. током примене мере механичког ограничења медицинско особље ће пружити појачану пажњу и у што већој мери бити непосредно присутно уз пацијента који је механички ограничен, како та мера не би уједно представљала и његово осамљивање (изолацију);
8. мера механичког ограничења пацијента спроводиће се на безбедном месту и наменским средствима подобним да се спутавање оствари на начин којим се у најмањој мери угрожава живот и здравље пацијента;
9. мера механичког ограничења неће се примењивати у просторији у којој су смештени пацијенти према којима није примењена мера механичког ограничења, нити ће другим пацијентима бити омогућен приступ тој просторији;
10. о примени мере механичког ограничења водиће се посебна књига, у коју ће се обавезно уносити сви битни подаци о примени мере, и то:
 - разлози за примену мере механичког ограничења;
 - опис мера примењених пре механичког ограничења;
 - врста средства коришћеног за механичко ограничење
 - податак о месту (просторији) у којој је примењена мера механичког ограничења;
 - тачно време (дан/сат/минут) почетка мере механичког ограничења;
 - име психијатра који је донео одлуку о примени мере механичког ограничења;
 - опис медицинских мера примењених током механичког ограничења;
 - опис свих евентуалних повреда пацијента према коме је примењена мера механичког ограничења (насталих пре и током примене мере), као и евентуалних повреда других пацијената или здравствених радника (насталих у догађају који је претходио механичком ограничавању);
 - подаци о периодичним обилазцима пацијента према коме је примењена мера механичког ограничења и праћењу његовог здравственог стања од стране психијатра (број обилазака, тачно време и трајање обилазака, спроведене радње);
 - податак о времену обавештења директора Клинике или другог лица које на то овласти директор о примењеној мери механичког ограничења, као

и податак да ли је и када обавештен законски заступник, односно члан уже породице пацијента према коме је мера примењена;

- наводи и коментари пацијента током и непосредно након што је према њему примењена мера механичког ограничења;
- тачно време (дан/сат/минут) окончања мере механичког ограничења.

Клиника ће обезбедити обуку здравствених радника о условима и поступку примене мере физичког спутавања узнемираних пацијената, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

Клиника ће за сваког пацијента сачинити посебан план лечења, односно прецизирати активности током хоспиталног лечења, као и активности у оквиру плана подршке након отпуста, које ће се спроводити према одређеном пацијенту.

У сачињавање планова лечења, поред едукованих стручњака различитих профила, биће укључени и сами пацијенти.

Клиника ће без одлагања сачинити и доставити Министарству здравља анализу постојећих потреба за одговарајућим службама за заштиту менталног здравља у заједници које могу да преузму бригу о пацијентима по отпуштању са лечења, а за подручје округа који Клиника покрива.

Историја болести треба да буде уписана у образац историје болести, да буде систематизована, детаљна и разумљива. Историја болести мора да садржи све дијагностичке информације (укључујући и резултате свих специјалистичких испитивања којима је пацијент био подвргнут), као и текућу евиденцију пацијентовог менталног и соматског стања, те његовог лечења.

Клиника ће у постојећим инфраструктурним условима:

- разрадити доступне и прилагођене рехабилитационе психо-социјалне активности за пацијенте и укључити све пацијенте у програме психо-социјалне рехабилитације у складу са њиховим потребама и прилагођено њиховим могућностима;
- организовати групну психотерапију са пацијентима из истих дијагностичких категорија;
- створити услове и омогућити пацијентима да проводе одређени део времена на отвореном, без обзира на временске прилике.

Клиника ће сачинити и доставити Министарству здравља анализу потребног броја и стручног профила запослених, подобног да се свим пацијентима омогући пружање здравствене заштите у складу са важећим прописима и стандардима.

Клиника ће израдити програм едукације средњег медицинског кадра преко утврђења потреба, евентуалног плана сарадње са другим едукативним установама и организацијама и увођења процедура за надгледање организације тренинга и евалуацију постигнутих резултата и усвојених знања и вештина.

Клиника ће обезбедити обуку за медицинске сестре и здравствене техничаре у стицању знања и развоју вештина потребних за успешну психосоцијалну рехабилитацију пацијената.

Клиника ће обезбедити да информације о правима пацијената и механизмима њихове заштите буду јасно видљиве и у одговарајућој форми приступачне свим пацијентима (плакати, брошуре, и сл.).

Клиника за психијатрију Клиничког центра Србије

Клинички центар Србије у сарадњи са Министарством здравља предузеће све неопходне активности у циљу одржавања зграде Клинике за психијатрију у задовољавајућем стању и побољшања енергетских и других својстава зграде и обезбеђења адекватне изолације објекта.

Клинички центар Србије у сарадњи са Министарством здравља предузеће све неопходне активности, у оквирима својих надлежности, како би се на Клиници за психијатрију, уградњом спољног лифта, створили услови за хитно збрињавање витално угрожених пацијената, када је то потребно, олакшан премештај лежећих пацијената, као и услови за несметан приступ особа са инвалидитетом која користе колича и особа смањене покретљивости одељењима за хоспитално лечење пацијената.

Клинички центар Србије предузеће активности потребне ради потпуног опремања Клинике за психијатрију уређајима за одржавање хигијене у кухињи.

Клиника за психијатрију ће обезбедити да се, приликом накнадног увођења сваке нове медицинске мере, на посебном обрасцу, тражи сагласност пацијента за примену конкретне мере, уз претходно информисање пацијента о његовом стању и предложеној мери.

Мера механичког ограничења неће се примењивати у просторији у којој су смештени пацијенти према којима није примењена мера механичког ограничења.

Клиника ће обезбедити посебну просторију или место за примену мере механичког ограничења пацијента, у које другим пацијентима током примене фиксације неће бити омогућен приступ.

Мера механичког ограничења неће се никада одређивати "по потреби", већ ће психијатар одлуку о примени мере доносити након обиласка пацијента, када утврди да његово стање то захтева, уз примену медицинских мера које ће омогућити да период примене мере буде што је могуће краћи, сходно важећим стандардима и правилима медицинске струке.

Психијатар који је донео одлуку, дужан је, док траје примена мере, као и у примереном периоду након обуставе примене мере, да периодично обилази пацијента према коме је мера примењена и да са дужном пажњом прати његово здравствено стање, а када током трајања мере психијатар утврди да пацијент према коме је мера примењена више не представља опасност по себе или друго лице, пацијент ће се без одлагања ослободити од примене мере.

Клинички центар Србије у сарадњи са Министарством здравља предузеће активности ради потпуног опремања Клинике за психијатрију прописаном опремом за обављање здравствене делатности и спровођење стандардних дијагностичких процедура.

Клиника ће обезбедити детаљно, читко и континуирано вођење историје болести пацијената тако да иста садржи све дијагностичке информације, као и текућу евиденцију пацијентовог менталног и соматског стања, и тока његовог лечења.

Клиника ће посветити додатну пажњу већој доступности ординирајућих лекара пацијентима ради обављања благовремених разговора насамом, уз обезбеђење поверљивости личних информација и заштиту приватности пацијената.

Клиника за психијатрију прошириће план психосоцијалне рехабилитације тако што ће разрадити доступне и прилагођене рехабилитационе психо-социјалне активности за пацијенте у складу са њиховим потребама и прилагођено њиховим могућностима и организовати групну психотерапију са пацијентима из истих дијагностичких категорија.

Клинички центар Србије у сарадњи са Министарством здравља предузеће активности ради обезбеђења одговарајућих средстава потребних за реализацију активности психосоцијалне рехабилитације пацијената Клинике за психијатрију.

Клиника ће предузети мере да обезбеди већи број медицинског особља на одељењима у ноћним сменама.

Клиника за психијатрију Клинички центар Ниш

Клинички центар Ниш у сарадњи са Министарством здравља, у оквирима својих надлежности, предузеће све неопходне активности ради замене столарије, обнављања водоводне и канализационе мреже и електроинсталација, у циљу стварања одговарајућих материјалних услова за безбедан рад Клинике за психијатрију и одржавања зграде у задовољавајућем стању.

Клинички центар Ниш у сарадњи са Министарством здравља, у оквирима својих надлежности, предузеће све потребне активности ради реновирања тоалета и купатила, и обезбеђивања приватности пацијентима приликом купања.

Клиника неће користити образац за паушални пристанак пацијента на медицинску меру, односно неће од пацијената тражити да на таквом обрасцу дају пристанак на предложено медицинску меру.

Клиника ће обезбедити да се приликом накнадног увођења сваке нове медицинске мере, тражи сагласност пацијента, односно његовог старатеља за примену конкретне мере.

Мера физичког спутавања механичким ограничењем неће се примењивати у просторији у којој су смештени пацијенти према којима та мера није примењена.

Клиника ће обезбедити посебну просторију или место за примену мере физичког спутавања механичким ограничењем пацијента, у које другим пацијентима током примене те мере неће бити омогућен приступ.

Клиника за психијатрију престаће са коришћењем чаршафа за примену мере физичког спутавања пацијената.

КЦ Ниш прибавиће фиксаторе са магнетним осигурачима за потребе Клинике за психијатрију.

Клиника за психијатрију ће меру физичког спутавања механичким ограничењем, тзв. фиксацију, вршити у потпуности у складу са прописима и установљеним стандардима поступања према особама са менталним сметњама, што подразумева ослобађање пацијента од средстава за спутавање одмах по престанку хитне ситуације, односно по отклањању опасности изазване поступцима лица са менталним сметњама.

Клиника ће обезбедити да се примена мере физичког спутавања лица са менталним сметњама потпуно и детаљно евидентира, односно да се у листе фиксације уносе сви предвиђени подаци.

Клиника ће обезбедити да се у Књигу евиденције одлажу копије индивидуалних листа/пријава фиксације свих пацијената над којима је примењена мера физичког спутавања, без обзира да ли су отпуштени са Клинике или не.

Клиника ће обезбедити обуку здравствених радника о условима и поступку примене мере физичког спутавања узнемираних пацијената, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

На Клиници ће меру физичког спутавања спроводити искључиво за то обучени здравствени радници, а у случајевима крајње нужде асистенцију им може пружити за то посебно обучено немедицинско особље.

Клинички центар Ниш у сарадњи са Министарством здравља предузеће активности ради потпуног опремања Клинике за психијатрију прописаном опремом за обављање здравствене делатности и спровођење стандардних дијагностичких процедура.

Клиника за психијатрију сачиниће и доставити Клиничком центру Ниш писану анализу потребног броја и стручног профила запослених, подобног да се свим пацијентима омогући пружање здравствене заштите у складу са важећим прописима и стандардима.

Клинички центар Ниш доставиће сачињену анализу Министарству здравља.

Министарство здравља предузеће мере и активности ради радног ангажовања недостајућег броја здравствених радника и радних терапеута на Клиници за психијатрију КЦ Ниш

Центар за заштиту менталног здравља Клинички центар Ниш

У будућем раду на Одељењу за дечју и адолесцентну психијатрију Центра за заштиту менталног здравља КЦ Ниш, меру физичког спутавања спроводиће искључиво за то обучени здравствени радници, а у случајевима крајње нужде асистенцију им може пружити за то посебно обучено немедицинско особље.

Мера физичког спутавања механичким ограничењем неће се примењивати у просторији у којој су смештени пацијенти према којима није примењена мера механичког ограничења.

Центар ће обезбедити посебно место за примену мере механичког ограничења пацијента, у које другим пацијентима током примене мере неће бити омогућен приступ.

КЦ Ниш прибавиће одговарајуће фиксаторе са магнетним осигурачима, по величини прилагођене адолесцентима, за потребе Центра за заштиту менталног здравља.

Центар ће обезбедити посебну стручну обуку здравствених радника за поступање са децом, условима и поступку примене мере физичког спутавања, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

Клинички центар Ниш ће сачинити анализу структуре запослених у Центру за заштиту менталног здравља, посебно према годинама радног стажа, специјализацији и субспецијализацији, и о томе обавестити Министарство здравља.

Министарство здравља ће предузети активности ради правовременог планирања запошљавања здравствених радника и благовременог едуковања потребног кадра за будући рад.

Центар ће израдити програм континуиране специјалистичке едукације средњег медицинског кадра преко утврђења потреба, евентуалног плана сарадње са различитим едукативним установама и организацијама и увођења процедура за надгледање организације тренинга и евалуацију постигнутих резултата и усвојених знања и вештина.

I-5 – Препоруке упућене ради унапређења поступања према избеглицима / мигрантима

Прихватилиште за странце у Падинској Скели

Министарство унутрашњих послова ће странце којима се одређује боравак у Прихватилишту за странце писаним путем, на језику који разумеју или се оправдано претпоставља да га разумеју, обавештавати о разлозима за одређивање боравка у Прихватилишту.

Министарство унутрашњих послова ће уредити процедуру остваривања права странаца смештених у Прихватилишту за странце на приступ адвокату.

Процедуром би требало да буде предвиђено:

- да се сви странци приликом пријема поучавају о праву да остваре контакт са адвокатом,
- да странцима буду доступни именик и контакти адвоката који им могу пружити услуге,
- да ће, уколико је потребно или странац то захтева, полицијски службеници контактирати адвоката и овај контакт евидентирати,
- да се посете адвоката по правилу одвијају у приватности.

Министарство унутрашњих послова ће обезбедити да у Прихватилишту за странце свакодневно буде присутан квалификовани здравствени радник, који има звање најмање медицинског техничара и који ће обављати медицински скрининг свих новопридошлих странаца, примати захтеве за лекарске прегледе, обезбеђивати набавку и поделу терапије, чувати медицинску документацију и надзирати опште хигијенске услове.

Министарство унутрашњих послова ће уредити процедуру обавештавања особе по избору странца о његовом пријему у Прихватилиште. Процедуром би требало да буде предвиђено:

- да се сви странци приликом пријема поучавају о праву да се о њиховом пријему у Прихватилиште обавести особа по избору,
- да се обавештавање ове особе обавља одмах по пријему,
- да обавештавање ове особе не пада на трошак странца,

- да странци ову особу могу обавестити сами или ће ово учинити службеници Прихватилишта, непосредно или помоћу преводилаца,
- да се информације о обавештењу ове особе евидентирају (име, однос са странцем, ко је обавио обавештавање и датум/време, односно да странац није желео да се обавести трећа особа).

Министарство унутрашњих послова ће уредити процедуру обавештавања дипломатско-конзуларног представништва земље чији је странац држављанин, односно земље која штити његове интересе, о његовом пријему у Прихватилиште. Процедуром би требало да буде предвиђено:

- да се сви странци приликом пријема поучавају о праву да се о њиховом пријему у Прихватилиште обавести дипломатско-конзуларно представништво земље чији је држављанин, односно земље која штити његове интересе,
- да се дипломатско-конзуларно представништво обавештава само ако странац то жели,
- да се дипломатско-конзуларно представништво обавештава службеним путем,
- да се информације о обавештењу дипломатско-конзуларног представништва евидентирају.

У Прихватилишту за странце странцима се неће ускраћивати право на телефонске разговоре.

У Прихватилишту за странце тајност писама и телефонских разговора странцима ће се ускраћивати само на основу одлуке суда.

Прихватилиште за странце ће странцима издавати потврде о предаји поднесака

Прихватилиште за странце у будућем раду породице са децом неће раздвајати ни ноћу.

I-6 - Препоруке упућене у вези са надзором на поступцима принудних удаљења странаца

Министарство унутрашњих послова ће све странце благовремено, а најмање 24 сата раније, обавештавати о спровођењу принудног удаљења. Уколико је у појединим случајевима неопходно, странцима ће се пружити психосоцијална подршка ради припреме удаљења.

Министарство унутрашњих послова ће свим странцима омогућити да благовремено обавесте трећу особу о предстојећем удаљењу.

Министарство унутрашњих послова ће Прихватилишту за странце обезбедити услуге преводилаца, када странци који се принудно удаљују не разумеју језике које користе полицијски службеници

ДОДАТАК II Одлука о накнадама за учешће у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре

Пречишћен текст у примени од 6. 11. 2018. г.

Члан 1.

Овом одлуком утврђује се висина накнаде за рад представника удружења - стручњака у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре (у даљем тексту: НПМ), као и за сарадњу са академском заједницом и истраживачким институцијама.

Члан 2.

По основу ангажовања представника удружења у активностима НПМ, удружењима припада накнада за сачињавање извештаја из посета и других писаних аката.

Члан 3.

Удружењу се исплаћује накнада ангажованог стручњака за потребе НПМ:

1. анализа, систематизација и структуирање материјала за припрему посете или других активности;
2. структуирање и сачињавање упитника и других помоћних материјала;
3. израда извештаја о обављеним посетама и препорука за унапређење поступања;
4. израда стручних налаза и мишљења о поступању према лицима лишеним слободе;
5. израда анализа и мишљења о прописима и стандардима, као и њиховом спровођењу;
6. израда осталих писаних аката;
7. посете местима у којима се налазе лица лишена слободе.

Члан 4.

Удружењу се исплаћује накнада за рад ангажованог стручњака, обрачуната по броју започетих сати које је ангажовани стручњак провео у посети местима у којима се налазе лица лишена слободе, односно по броју сачињених страна текста у формату А4.

Основица за обрачун накнаде јесте двоструки износ просечне месечне зараде по запосленом у Републици Србији, без пореза и доприноса, исплаћене за месец који је претходио предузетим активностима ангажованог стручњака, према подацима органа надлежног за послове статистике.

Обрачуната накнада за рад је нето износ који припада ангажованом стручњаку, која се Удружењу исплаћује увећана за износ пореза и доприноса.

Члан 5.

Висина средстава за накнаду за рад стручњака који су ангажовани преко удружења утврђује се и преноси удружењу на основу фактуре Удружења, уз коју је приложен обрачун и спецификација накнаде за обављене послове.

Обим обављених послова потврђује овлашћено лице НПМ, ваљаност обрачуна накнаде за обављене послове потврђује овлашћено лице Одсека за материјално финансијске послове, а исплату одобрава овлашћено лице Заштитника грађана.

Пренос утврђене накнаде врши Одсек за материјално финансијске послове у складу са правилима функционисања плаћања у систему Трезора.

Уколико је уговорено вишемесечно извршавање послова са накнадом која се исплаћује периодично за сваки месец, сачињава се Обрачун за сваки период за који се врши исплата.

Члан 6.

Уколико се активности НПМ за које је ангажовани стручњак морају обавити ван места пребивалишта или боравишта стручњака, у трајању више од осам часова, рачунајући и време потребно за долазак у место извршења активности и време потребно за повратак, организацију и плаћање превоза и смештаја стручњака на службеном путовању врши Заштитник грађана, сходно Уредби о накнади трошкова и отпремнини државних службеника и намештеника ("Сл. гласник РС", бр. 98/2007 - пречишћен текст, 84/2014 и 84/2015).

Члан 7.

Средства за плаћање трошкова превоза и смештаја ван места пребивалишта, односно боравишта и средства за накнаду за рад стручњака који су ангажовани преко удружења планирају се и обезбеђују у финансијском плану Заштитника грађана за сваку буџетску годину.

Члан 8.

Ова одлука ступа на снагу даном објављивања на огласној табли Стручне службе Заштитника грађана.

ГЕНЕРАЛНА СЕКРЕТАРКА

ДОДАТАК III Споразум о сарадњи

Закључен између:

Република Србија Заштитник грађана

и

Удружења

Овим Споразумом уређује се сарадња коју ће Заштитник грађана остваривати са Удружењем у обављању послова Националног механизма за превенцију тортуре (у даљем тексту: НПМ), а на основу Одлуке Заштитника грађана број 285-25/2018, дел. бр. 13485 од 24. априла 2018. године о избору удружења са којима ће Заштитник грађана сарађивати у обављању послова НПМ и у складу са чланом 2а. став 2. Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Сл. лист СЦГ- Међународни уговори“, бр. 16/05 и 2/06 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/11).

Сарадња Заштитника грађана са Удружењем у обављању послова НПМ спроводиће се кроз учешће представника и сталних стручних сарадника Удружења у:

- посетама местима где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе (у даљем тексту: ЛЛС);
- изради извештаја или делова извештаја о обављеним посетама местима где се налазе или се могу налазити ЛЛС;
- изради препорука за отклањање утврђених недостатака у раду установа где се налазе или се могу налазити ЛЛС;
- давању стручних налаза и мишљења о здравственом стању, нарочито насталим физичким повредама и претрпљеном психичком болу као последици било ког облика злостављања;
- дијалогу између НПМ и надлежних органа поводом спровођења препорука НПМ и унапређења положаја ЛЛС;
- изради извештаја или делова тематских извештаја о стању у области положаја ЛЛС;
- сачињавању прилога за годишње извештаје НПМ;
- изради анализа и/или мишљења о прописима или нацртима прописа којима се уређују положај, права и обавезе ЛЛС;
- обуци чланова тима НПМ за посете местима где се налазе или се могу налазити ЛЛС;
- обуци запослених у установама у којима се налазе ЛЛС;
- учешће и излагање на скуповима које организује НПМ у циљу промоције превенције тортуре и борбе против некажњивости за тортуру,

као и обављању осталих послова НПМ, у складу са чланом 2а. став 2. Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака.

У свим актима НПМ у чијем настанку је учествовало Удружење биће назначен његов допринос и на видном месту истакнут лого Удружења.

Удружење је овлашћено да у својим актима и обраћањима јавности прикаже своју улогу коју има у обављању послова НПМ.

Поверљиве информације до којих дође Удружење на основу учешћа у обављању послова НПМ-а, чуваће као тајну.

Лични подаци не смеју бити објављени без изричите сагласности лица о коме се ради.

Право приступа тајним подацима имају правна и физичка лица, на начин и под условима утврђеним чланом 46. Закона о тајности података („Сл. гласник РС“, бр. 104/09), односно лица која по основу споразума пружају услуге Заштитнику грађана.

Наведена лица дужна су да писаном изјавом потврде да су упозната са Законом о тајности података и Правилником за успостављање система поступака и мера заштите тајних података у Заштитнику грађана (Бр. 272-292/2018, дел бр. 10767 од 3. априла 2018. год.).

Приступ документима означеним вишим степенима тајности могућ је лицима која имају одговарајући сертификат или дозволу надлежног државног органа.

Лице које користи тајни податак, или се упознало са његовом садржином, дужно је да га, на сврсисходан начин и од свакога, чува (без обзира на начин на који је за тај податак сазнало) и после престанка радног односа или функције у Заштитнику грађана, односно дужности или чланства у Удружењу.

У случају губитка, крађе, оштећења, уништења или неовлашћеног откривања тајних података, лице које дође до тог сазнања, без одлагања, обавештава надлежно (овлашћено) лице у Заштитнику грађана. Потом се предузимају потребне мере за утврђивање околности због којих је дошло до ванредног догађаја и врши процена могуће или проузроковане штете. Уколико је штета настала, спроводе се активности да се иста отклони или умањи. О предузетим мерама, поред раскида уговора, овлашћено лице обавештава надлежни орган.

Удружење има право на накнаду трошкова за активности које предузима на основу овог Споразума, а у складу са актом Заштитника грађана којим се регулише накнада трошкова при обављању послова НПМ од стране удружења.

Сарадња остварена на основу овог Споразума не утиче на остваривање надлежности Заштитника грађана и активности Удружења заснованим на важећим прописима.

По ступању на снагу овог Споразума Удружење ће одредити овлашћено лице за остваривање сарадње са Заштитником грађана у обављању послова НПМ и о томе ће обавестити Заштитника грађана.

Измене и допуне овог Споразума могу се вршити сагласношћу воља и писаним путем.

Споразум је закључен на период од једне године од дана закључења и може сагласношћу воља и писаним путем бити продужен на период од још једне године.

Споразум је сачињен у четири истоветна примерка, по два за сваку страну потписницу.

ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

УДРУЖЕЊЕ
